

Inhoudsopgave

Als u met de muiswijzer op een vraag gaat staan, kunt u direct doorklikken naar de tekst die bij die vraag hoort. Dat gaat sneller dan scrollen.

1. [Wat is Jodendom?](#)
2. [Veranderingen: Hoe ontstond het orthodoxe Jodendom?](#)
3. [Veranderingen: Hoe ontstond het liberale Jodendom?](#)
4. [Hoe ziet het liberale Jodendom in Nederland eruit?](#)
5. [Hoe ziet het liberale Jodendom eruit in de Verenigde Staten en elders?](#)
6. [Hoe is de houding ten opzichte van het zionisme en de staat Israël?](#)
7. [Hoe is het liberale Jodendom vertegenwoordigd in Israël?](#)
8. [Wat is Tenach \(de Bijbel\)?](#)
9. [Wat is de Talmoed?](#)
10. [Wat is Halacha \(de Joodse wet en regelgeving\)?](#)
11. [Op welk gezag berust het liberale Jodendom?](#)
12. [Hoe ziet het liberale Jodendom de Masjiach en de messiaanse toekomst?](#)
13. [Wat zijn mitswot \(de godsdienstige plichten\)?](#)
14. [Wat is een sidoer \(gebedenboek\)?](#)
15. [Wat is de taal van de sjoeldiensten \(erediensten\)?](#)
16. [Waar komt de muziek van de sjoeldiensten vandaan?](#)
17. [Waarom zitten mannen en vrouwen bij elkaar?](#)
18. [Waarom gebruikt men een kippa \(hoofdbedekking\)?](#)
19. [Waarom gebruikt men een tallit \(talles of gebedskleed\)?](#)
20. [Welke zijn de gebruiken thuis?](#)
21. [Hoe staat het Liberale Jodendom tegenover de regels van het Kasjroet \(de spijswetten\)?](#)
22. [Hoe neemt men de Sjabbat in acht?](#)
23. [Hoe neemt men de Joodse Feestdagen en treurdagen in acht?](#)
24. [Wie is Joods?](#)
25. [Wat en een niet-Joodse is de status van personen met een Joodse vader moeder?](#)
26. [Gioer - wat is het beleid ten aanzien van de proselieten?](#)
27. [Wat zijn de Brit Mila en de Zèwèd Habat \(naamgeving voor pasgeboren meisjes\)?](#)
28. [Wat gebeurt er bij een Bar Mitswa en een Bat Mitswa?](#)
29. [Hoe gaat het Liberale Jodendom om met de huwelijks wetten ten aanzien van:](#)
  - (a) [de persoon zonder get?](#)
  - (b) [de agoena \(de geketende vrouw\)?](#)
  - (c) [de mamzér \(de persoon die niet mag trouwen\)?](#)
  - (d) [jiboem en chaliitsa \(het zwagershuwelijk\)?](#)
  - (e) [de cohén die wil trouwen met een vrouw die gescheiden is of met iemand die proseliet is?](#)
  - (f) [de periodes in het jaar waarin niet getrouwd mag worden?](#)
  - (g) [het geven en het ontvangen van een get \(religieus scheidingsdocument\)?](#)
30. [Hoe verloopt een choepa\(huwelijksplechtigheid\)?](#)
31. [Hoe wordt er gedacht over homosexualiteit?](#)
32. [Hoe wordt er gedacht over euthanasie?](#)
33. [Hoe wordt er gedacht over orgaandonatie?](#)
34. [Hoe wordt er gedacht over sectie en het afstaan van een stoffelijk overschot aan de wetenschap?](#)
35. [Wat zijn de gebruiken rond overlijden, begrafenis en rouw?](#)
36. [Hoe wordt er gedacht over crematie?](#)
37. [Hoe kan ik lid worden van een Liberaal Joodse Gemeente?](#)
38. [Waar kan ik meer leren?](#)

---

1. Wat is Jodendom?

Het Jodendom is de millennia oude godsdienst van het Joodse volk. Zijn belangrijkste grondslag is het vertrouwen in één zuiver geestelijke God die de wereld heeft geschapen en onderhoudt. Het doel van de schepping wordt geopenbaard in de geschiedenis van de mensheid en in die van het Joodse volk in bijzonder. God heeft Zijn openbaringen aan het Joodse volk kenbaar gemaakt. Deze zijn opgetekend in heilige boeken via Mosjè en de profeten in *Tenach* en via de rabbijnen in de *Talmoed*. Het Joodse volk heeft een speciale verantwoordelijkheid om te helpen Zijn bedoeling met de schepping te verwezenlijken.

(N.B. Wij spreken traditioneel over God in de mannelijke vorm hoewel alle termen die menselijke eigenschappen aanduiden niet op "Hem" van toepassing zijn.)

Wat het Jodendom gelooft

Jodendom is de religie van het Joodse volk zoals dat zich heeft ontwikkeld sinds zijn oorsprong ± 2000 jaar voor de christelijke jaartelling. Gedurende die lange tijd heeft het Jodendom zich op vele verschillende manieren gemanifesteerd, maar toch bleven de grondslagen altijd dezelfde. De belangrijkste hiervan is de overtuiging dat het universum de schepping is van één onzichtbare en ondeelbare God, wiens macht, wijsheid en goedheid alles overtreffen. Zijn macht manifesteert zich in de pracht en regelmaat van de natuur. Zijn doel wordt geopenbaard in de geschiedenis van de mensheid en vooral in de geschiedenis van het Joodse volk 'van Egypte tot zelfs in onze dagen'. Het doel is dat uiteindelijk alle mensen Hem zullen erkennen en gehoorzamen en daardoor met elkaar in vrede samenleven in wat wordt genoemd "de messiaanse tijd".

Wij houden vast aan deze uitgangspunten, al weten wij dat er geen bevredigende antwoorden te geven zijn op alle moeilijke vragen omtrent Gods almacht, alwetendheid en goedheid. Het loslaten van deze uitgangspunten brengt echter nog meer niet te beantwoorden met zich mee.

De belangrijkste geschriften

God heeft op verschillende tijdstippen en plaatsen Zijn wil aan mensen kenbaar gemaakt. Dit is vooral gebeurd in Zijn openbaringen aan het Joodse volk die ontvangen werden door Mosjè en de overige profeten in de verre oudheid. Het voornaamste geschrift dat de openbaring bevat, is bekend als de *Tora*, de Vijf boeken van Mosjè. Het woord *Tora*

wordt vaak vertaald als 'Wet'. Letterlijk betekent het 'Leer' of 'Aanwijzing ten leven'. Hetzelfde woord wordt ook in bredere zin gebruikt en omvat dan de gehele *Tenach*, de Hebreeuwse Bijbel. In de breedste zin kan *Tora* refereren aan alle Joodse literatuur die met het Joodse erfgoed te maken heeft.

Naast de *Tora*, de eerste vijf boeken, zijn goddelijke openbaringen vastgelegd in de overige boeken van *Tenach*. Daarnaast is door de eeuwen heen in de rabbijnse traditie de zogenoemde Mondelinge Leer gegroeid. Deze bevat de interpretatie van de *Tora* en de vertaling van de voorschriften daarin naar de Joodse levenspraktijk. Deze uitleg is in elke generatie opnieuw door de rabbijnen aangepast aan de eigen situatie. Deze Mondelinge Leer werd eerst opgetekend in de *Misjna* en de **Gemara** (samen vormen zij de *Talmoed*). De ontwikkeling en vastlegging van de *halachische* en **aggadische** literatuur over het Joodse denken en de Joodse levenspraktijk gaat tot en met vandaag de dag nog door. (Zie "[Wat is Halacha?](#)")

De opdracht van het Joodse volk

Het Joodse volk, als erfgenaam van de *Tora*, heeft een speciale verantwoordelijkheid: het vervullen van een leidende rol in de voltooiing van Gods bedoeling met de schepping en de mensheid. Het moet een 'koninkrijk van priesters en een heilig volk' (*Sjemot* [Exodus] 19:6) zijn.

Sinds de verwoesting van de Tweede Tempel in het jaar 70 n.d.g.j. kent het Jodendom geen speciale kaste van een geestelijke elite die is ingewijd in de geheimen van de godsdienst en die deze beoefent uit naam van en ten behoeve van het gewone volk. Iedere Jood hoort zelfstandig in staat te zijn zelf zijn of haar Jodendom in de praktijk te brengen. Dat brengt met zich mee dat van elke Jood wordt gevraagd zich door studie te verdiepen in de traditie en zich te houden aan een discipline van gebed en *mitswot* (de rituele en ethische voorschriften). In zijn ethische leer legt het Jodendom de allergrootste nadruk op de plicht van naastenliefde en rechtvaardigheid in alle menselijke relaties, op de heiligheid van het menselijke leven en op de gelijkwaardigheid van iedere mens die 'geschapen is naar Gods beeld'.

[Terug naar begin](#)

---

2. Veranderingen: Hoe ontstond het orthodoxe Jodendom?

Na de emancipatie van de Joden in de negentiende eeuw kwam het rabbijnse Jodendom onder druk te staan en keerden veel Joden zich van het Jodendom af.

De *orthodoxe* stroming wilde dit tegengaan door vast te houden aan de rabbijns-middeleeuwse vorm van Jodendom en daarmee zich af te zonderen van de nieuwe, open samenleving. De *neo-orthodoxe* stroming, die later in de negentiende eeuw opkwam, probeerde dit doel te bereiken door weliswaar vast te houden aan het klassiek-rabbijnse Jodendom, maar dit te combineren met de positieve aspecten van de samenleving waar men in leefde.

Hoe de emancipatie het Jodendom bedreigde

Er zijn tot dus ver drie hoofdfasen geweest in de geschiedenis van het Jodendom: de Bijbelse periode, de Rabbijnse periode (van ongeveer het jaar 0 tot 1800) en de Moderne periode die ingeleid werd met de Emancipatie van de Joden in de Westerse wereld, waar de nu voortgaande, veelal verstrekkende ontwikkelingen begonnen.

De schrijvers van *Tenach* -de Hebreeuwse Bijbel- legden de grondslagen; de Farizeeërs, en hun opvolgers, de Rabbijnen, trokken de bovenbouw op. Door de veranderingen in het denken in de achttiende eeuw die leidden tot de Franse en Amerikaanse revoluties en door de emancipatie van de Joden in de negentiende eeuw, begon de constructie af te brokkelen. Het rabbijnse Jodendom, dat geschikt was voor kleine, gesloten gemeenschappen, kon zich niet goed aanpassen aan het drastisch veranderende mentale klimaat en de sociale omstandigheden van de grote, open maatschappij.

West-Europese Joden konden sinds Napoleon staatsburgers worden in de landen waar zij door de verstrooiing waren terechtgekomen. Zij waren niet meer gedwongen in getto's te wonen, konden zich kleden zoals ze wilden, konden wonen waar ze wilden en het beroep van hun keuze uitoefenen. Zij leerden de taal van de omgeving spreken en gingen naar openbare scholen en universiteiten. In steeds grotere getale verwaarloosden zij de traditie van Joods leren en keerden zij zich van het Jodendom af. Om betere mogelijkheden te krijgen voor studie en werk, gingen velen zo ver dat zij zich tot het christendom bekeerden.

Betrokken Joden maakten zich bezorgd om deze ontwikkeling. Zij beseften dat men het Jodendom niet zozeer verliet omdat men er afkerig van was geworden, maar vooral om de maatschappelijke voordelen die dat opleverde.

Orthodoxie

Vele rabbijnen en Joodse leiders geloofden dat de beste manier om deze ontwikkeling tegen te gaan, was Joden te verbieden niet-Joodse opleidingen te volgen en hen opnieuw in getto's te doen wonen. Zij dachten dat het verlaten van het traditionele levens- en denkpatroon

niet lag aan tekortkomingen in het systeem, maar aan afvalligheid en laksheid van de mensen. De oplossing zou dus volgens hen liggen in het strakker handhaven van een ongewijzigde, rabbijns-middeleeuwse vorm van Jodendom. Deze manier van denken wordt vanaf het begin van de negentiende eeuw omschreven als *orthodox* (recht denkend).

Neo-orthodoxie

Later in de negentiende eeuw ontstond de beweging van de neo-orthodoxie, die juist positief stond ten aanzien van het combineren van wereldlijke studies met Joodse studies en een meer aan de nieuwe wereld aangepaste leefwijze. Deze stroming werd Modern Orthodox genoemd. In de huidige situatie staat die vorm van orthodoxie hevig onder druk van meer extreme groeperingen, bekend als de *charedim* of 'ultra-orthodoxie'. Deze groeperingen willen zich weer afsluiten van de open samenleving en seculiere studies worden weer als onnodig of zelfs gevaarlijk beschouwd.

Het is de orthodoxie als geheel maar zeer gedeeltelijk gelukt op de hierboven genoemde wijze Joden te binden aan het Jodendom. Men schat dat hooguit zo'n 10-15% van de Joden die bij een orthodox-Joodse gemeente zijn aangesloten, werkelijk praktiserend *orthodox* zijn.

[Terug naar begin](#)

---

3. Veranderingen: Hoe ontstond het liberale Jodendom?

(Voor de achtergrond, zie de inleiding van [hoofdstuk 2](#))

Begin negentiende eeuw nam men in Duitsland het initiatief om de vervreemding van vele Joden van hun Jodendom tegen te gaan. Men introduceerde de wetenschappelijke bestudering van het Joodse erfgoed en moderniseerde de sjoeldiensten. Leidende Joodse geleerden en rabbijnen pasten de *halacha* kritisch toe, overeenkomstig de veranderende tijdgeest. Rond 1840 verbreidde het liberale Jodendom zich buiten Duitsland. Het zou tot aan de Sjoa uitgroeien tot de grootste Joodse stroming in West- en Centraal-Europa.

Duitsland als bakermat

Het liberale of Reform-Jodendom begon in Duitsland in het begin van de negentiende eeuw. Pioniers ervan waren invloedrijke en kundige leken die vastbesloten waren het tij van de vervreemding van het Jodendom te keren. Leopold Zunz toonde aan dat Joden door hun eigen geschiedenis te bestuderen met behulp van moderne methoden, kennis

konden nemen van de grootsheid van hun traditie. De beweging die hieruit ontstond, kreeg de naam 'Wissenschaft des Judentums'.

Hervorming van de sjoeldienst

Israël Jacobson trachtte in eerste instantie de sjoeldiensten te moderniseren, begrijpelijk te maken en meer decorum te geven. Daartoe werd de liturgie ingekort, werden gebeden in de landstaal en koorzang met muzikale begeleiding op het orgel geïntroduceerd. De geregelde *drasja*, predikatie, die tijdens de Middeleeuwen in onbruik was geraakt, werd opnieuw ingesteld. Deze werd gebruikt om de toepasbaarheid van het Jodendom voor de nieuwe tijd uiteen te zetten. De eerste grote synagoge die de vernieuwingen invoerde, werd in 1818 in Hamburg opgericht, nadat Jacobson al in 1808 in Seesen, Duitsland, met liberale sjoeldiensten was begonnen.

Aanpassing van de Joodse voorschriften

Kort daarna voegden zich enkele van de leidende Joodse geleerden en rabbijnen van die tijd bij de groeiende beweging. Onder hen bevond zich rabbijn Abraham Geiger, die liet zien dat de praktijk van het Joodse leven door de eeuwen heen steeds was veranderd, waardoor oude gewoonten en opvattingen verdwenen en andere daarvoor in de plaats kwamen. Dit proces leidde er vaak toe dat het eenvoudiger werd te leven volgens de Joodse voorschriften. In een aantal rabbijnenvergaderingen tussen 1844 en 1871 werden tal van veranderingen voorgesteld en geaccepteerd als eigentijdse toepassingen van de *halacha* (de Joodse wet- en regelgeving).

Rond 1840 verbreidde het liberale Jodendom zich over West-Europa en Amerika. In tegenstelling tot wat men gewoonlijk denkt, groeide het liberale Jodendom al tijdens de negentiende eeuw uit tot de grootste Joodse stroming in Europa. Zo bleef het tot aan de Sjoa.

[Terug naar begin](#)

---

4. Hoe ziet het liberale Jodendom in Nederland eruit?

In Nederland werd de noodzaak het Jodendom te hervormen later gevoeld dan in de meeste andere Europese landen (zie hoofdstuk 2 en 3). In de jaren 1930-1931 werden de eerste Liberaal Joodse Gemeenten in Den Haag en Amsterdam opgericht. Van de eerste voortrekkers overleefde niemand de Sjoa, maar in 1946 pakten enkele overlevenden het werk van hun voorgangers weer op. Inmiddels telt het 'Verbond van

Liberaal-Religieuze Joden in Nederland' zeven Liberaal Joodse Gemeenten, met nog twee gemeenten in oprichting.

Het begin

Aan het begin van de 20^e eeuw waren er ook in Nederland betrokken Joden, met als spil Levi Levisson in Den Haag, die de noodzaak voelden een doorgaande ontwikkeling in het Jodendom op gang te brengen. Op 18 oktober 1931 werd het 'Verbond van Liberaal-Religieuze Joden' in Amsterdam opgericht met steun van de in 1926 te Londen, Engeland, gestichte *World Union for Progressive Judaism*. Onder leiding van rabbijnen uit Duitsland en Engeland die voor korte periodes naar Nederland kwamen, werden de eerste stappen gezet. De eerste vaste rabbijn van LJG Amsterdam werd Dr L. Mehler. Hij werd bijgestaan door chazzan H. Heyman. In 1938 kreeg ook LJG Den Haag haar eerste vaste rabbijn: Dr H. Andorn. De hier genoemde voorgangers werden allen in de Sjoa vermoord; van hun inspirerende werk bleef maar weinig over.

De wederopbouw na de oorlog

In 1946 pakte een kleine groep overlevenden in Amsterdam het werk opnieuw op. Het begin verliep stroef, ondanks de inspanningen van het bestuur en de rabbijnen Dr Geiss en later Dr S. Rülff en, vanaf 1951 tot 1968, chazzan H. Ereira. De Liberaal Joodse Gemeente Den Haag werd in 1953 opnieuw opgericht. De grote opleving kwam met rabbijn Dr Jacob Soetendorp die in Amsterdam werkte van 1954 tot 1971.

Andere gemeenten en rabbijnen volgden:

LJG Arnhem werd opgericht in 1965 onder leiding van rabbijn Y. Aschkenazy.

LJG Rotterdam volgde in 1969.

LJG Twente werd opgericht in 1972.

LJG Brabant werd opgericht in 1981.

LJG Utrecht werd opgericht in 1994.

LJG Noord-Nederland, als jongste loot aan de stam, werd opgericht in 2000.

Op dit moment is de gemeenten LJG Flevoland in oprichting.

De huidige rabbijnen

1968 werd de oudste zoon van rabbijn Dr. Jacob Soetendorp, Awraham Soetendorp, geïnstalleerd als rabbijn van de LJG Den Haag.

1971 werd rabbijn David Lilienthal geïnstalleerd als rabbijn van de LJG Amsterdam.

1977 kwam rabbijn Sonny Herman naar Nederland als pastoraal werker voor het Verbond van Liberaal-Religieuze Joden in Nederland.

1978 werd rabbijn drs Edward van Voolen geïnstalleerd als rabbijn van LJG Arnhem

1993 werd rabbijn mr Menno ten Brink geïnstalleerd als rabbijn van zowel LJG Rotterdam als LJG Amsterdam. Al sinds 1991 was hij als krijgsmachtrabbijn werkzaam.

1995 werd rabbijn Ruben Bar-Ephraïm geïnstalleerd als rabbijn van zowel LJG Den Haag als LJG Brabant en tevens als geestelijk verzorger bij het Ministerie van Justitie voor Joodse gedetineerden.

De Liberaal Joodse Gemeenten met hun vele activiteiten en publicaties zijn een integraal deel geworden van het Nederlandse Joodse leven.

[Terug naar begin](#)

---

5. Hoe ziet het liberale Jodendom eruit in de Verenigde Staten en elders?

De oudste Joodse organisaties in de Verenigde Staten werden gesticht door de radicale liberale beweging, de 'Reform Movement', vanaf 1840. De traditionelere 'Conservative Movement' is een afsplitsing van deze Reformbeweging. Beide bewegingen omvatten samen 85% van alle aangesloten Joden in de VS. Overkoepelende Progressief-Joodse organisaties uit 35 landen, waaronder Nederland, zijn samen verenigd in de 'World Union Union for Progressive Judaism' (zie [hoofdstuk 6](#) . Voor Liberaal Jodendom in Israel, zie [hoofdstuk 12](#)).

De Amerikaanse Reform Movement

In de Verenigde Staten vormt het liberale Jodendom de overwegende meerderheid. De meest liberale beweging, de *Reform Movement*, begon daar in 1840, als eerste organisatie in het Joodse leven. De pionier was Isaac Meyer Wise, die voorts in 1875 de eerste Joodse universiteit, tevens rabbijnenseminarium, in de VS stichtte, het *Hebrew Union College* te Cincinnati, Ohio. Dit instituut is nu in vier plaatsen gevestigd: behalve in Cincinnati ook in New York, Los Angeles en Jeruzalem.

De overkoepelende Reform organisatie in de Verenigde Staten en Canada is de *Union of American Hebrew Congregations UHAC*. Deze omvat ruim 850 gemeenten, van hele kleine met enkele gezinnen tot grote eenheden zoals de *Washington Hebrew Congregation* met 2800 gezinseenheden. Ruim 40% van alle aangesloten Joden in de VS behoort bij een Reformgemeente.

De Amerikaanse Conservative Movement

De *Conservative Movement* is een afsplitsing van de Reformbeweging. Deze is traditioneler in de uiterlijke vormen dan de Reform, en lijkt daardoor meer op de Liberaal Joodse gemeenten in Nederland. Anders

dan de *Reform Movement* stelt de Conservative-beweging dat zij zich houdt aan de traditionele rabbijnse *halacha*. Desondanks staan beide bewegingen op hetzelfde principiële standpunt als het liberale Jodendom in Nederland: het klassieke rabbijnse Jodendom moet voortdurend, en soms drastisch en met herbezinning op de *halacha*, in evenwicht worden gebracht met veranderende omstandigheden en denkbeelden om inspirerend te blijven in een open en vrije samenleving.

De *Conservative*-beweging is ongeveer even groot als de *Reform Movement*. Samen omvatten zij 85% van alle aangesloten Joden in de VS.

Daarnaast bestaat in de VS de kleinere *Reconstructionist Movement*, gesticht door rabbijn Mordechai Kaplan rond 1920. Deze beweging staat een veel wetenschappelijker benadering van het Jodendom voor, maar kent tegenwoordig ook een juist zeer 'spirituele' vleugel. Deze *Reconstructionist*-beweging is relatief klein, maar het denken daarbinnen beïnvloedt de andere twee liberale bewegingen. De beweging maakt deel uit van de *World Union* (zie onder), maar heeft weinig vertakkingen buiten de VS.

De World Union of Progressive Judaism

De *Union of American Hebrew Congregations* (Reform) vormt samen met het *Verbond van Liberaal-Religieuze Joden in Nederland* en geestverwanten in 35 landen, de *World Union for Progressive Judaism* met een hoofdkantoor in Jeruzalem.

De termen Reform, Liberaal, Progressief, worden uiteenlopend gebruikt in verschillende landen en gemeenschappen. In essentie betekenen zij echter hetzelfde. Conservative bewegingen bestaan voornamelijk in de VS, Zuid-Amerika en Israël. Zij zijn verenigd in de *World Council of Synagogues*.

[Terug naar begin](#)

---

6. Wat is de houding ten opzichte van het zionisme en de staat Israël?

Het liberale Jodendom in Nederland is vanaf zijn begin zionistisch ingesteld. Sinds de stichting van de staat Israël in 1948 staan praktisch alle liberale Joden pal achter de Joodse staat. Er is betrokkenheid bij algemene Joodse organisaties die de staat politiek en financieel ondersteunen. Daarnaast heeft het Verbond een eigen zionistische afdeling in Arza-Nederland en worden specifieke projecten gesteund via

de Stichting Lapid. De beweging is sterk betrokken bij de geestelijke en culturele ontwikkelingen binnen het land. Het tweede zionistische doel: om in Israël een geestelijk centrum te creëren voor het wereldjodendom, is immers nog niet bereikt.

Historische ontwikkeling

In vele landen stond het liberale Jodendom tot in de jaren dertig van de twintigste eeuw in beginsel afwijzend of neutraal tegenover het zionisme, omdat men bang was de net verworven burgerrechten in gevaar te brengen. Dit was een geheel andere overweging dan die van het orthodoxe Jodendom. Dit verwierp het zionisme omdat alleen de *Masjiach* de verlossing zou mogen brengen en het volk zou mogen terugvoeren naar het land. Wel waren er enkele vooraanstaande Liberaal-Joodse leiders zoals de Amerikaanse rabbijnen Abba Hillel Silver en Stephen Wise die leiding gaven aan de zionistische beweging.

In Nederland was het liberale Jodendom al vanaf zijn begin zionistisch ingesteld en stond rabbijn L. Mehler van de LJG-Amsterdam bekend om zijn zionistische idealen. Tijdens de Nazi-periode werd het echter voor iedereen duidelijk dat een eigen soevereine staat bittere noodzaak was voor het Joodse volk. Onenigheid bleef alleen nog bestaan over de vorm die deze staat moest krijgen. Bijvoorbeeld, of naar volledige Joodse politieke autonomie moest worden gestreefd, of dat - zoals onder andere Martin Buber meende - een bi-nationale staat in de vorm van een Joods-Arabische federatie, de voorkeur verdiende. De stichting van de staat Israël in 1948 maakte een einde aan deze discussie.

Sindsdien staan praktisch alle liberale Joden achter de staat Israël. Zij zijn ruim vertegenwoordigd in alle organisaties die politieke en financiële steun geven aan de Joodse staat. Bovendien is het liberale Jodendom sterk betrokken bij de geestelijke en culturele ontwikkeling in het land, op grond van het enorme religieuze potentieel van Israël. Door de stichting van de staat in 1948 werd een belangrijk zionistisch doel bereikt, maar de tweede grote zionistische doelstelling: in Israël een geestelijk centrum te creëren voor het wereldjodendom, is nog verre van gerealiseerd.

Liberaal Joodse instellingen in Israël

De eerste Liberaal Joodse instelling die in Israël werd gesticht, was de *Leo Baeckschool* in Haifa in begin van de jaren dertig van de twintigste eeuw. De eerste Liberaal Joodse gemeente aldaar werd in dezelfde periode opgericht in Jeruzalem. Nu zijn er 17 gemeenten over het hele land Israël verspreid, drie grote '*Community Centers*', twee kibboetsim, *Yahel* en *Lotan*, en een nederzetting (*mitspé*), *Har Chaloets*, in de Galil. Ook is een groot aantal scholen in opbouw, en zijn er in Jeruzalem het

instituut voor de opleiding van rabbijnen, *Hebrew Union College*, en een "*Beit Midrash/Liberal Yeshiva*".

Het hoofdkantoor van de *World Union for Progressive Judaism* verhuisde in 1974 van New York naar Jeruzalem. In 1975 sloot de progressieve World Union zich aan bij de *World Zionist Organisation*

[Terug naar begin](#)

---

7. Hoe is het liberale Jodendom vertegenwoordigd in Israel?

In 1979 werd een wereldorganisatie van Liberaal Joods zionistische landenorganisaties opgericht, *Arzenu* genaamd. Deze heeft vertakkingen in 10 landen: Israel, de VS, Canada, Australië, Zuid-Afrika, Argentinië, Brazilië, Engeland en Zwitserland; in ons land heet de organisatie *ARZA-Nederland*. Hoewel *ali'ja* altijd een hoofdpunt is van zionistische organisaties, zijn de grootste prioriteiten voor Arza en Arzenu steun te verlenen aan onze beweging in Israel en strijd te voeren voor gelijke religieuze rechten voor onze beweging en rabbijnen aldaar. Dit streven wordt geleid door het *Israel Religious Action Centre IRAC*, dat met behulp van een staf van juristen met succes opkomt voor onze rechten en voor die van andere gediscrimineerde groepen.

Liberaal Jodendom in Israel vandaag

Het religieuze leven in Israel is gestructureerd als een staatsgodsdienst, waarbij alle rabbijnen in overheidsdienst zijn en alle kosten voor het Joodse leven door de staat worden gedragen. Dit geldt echter alleen voor de orthodoxe opperrabbinaten en 'ultra-orthodoxe' groeperingen zoals Shas, maar niet voor de liberale (*Reform/Conservative*) bewegingen. Dit heeft twee belangrijke gevolgen. Ten eerste zijn de progressieve bewegingen daardoor geheel afhankelijk van ondersteuning van sympathisanten in de diaspora en van contributies van de leden in Israel. Het laatste is problematisch omdat Israeliërs in beginsel de begrippen "gemeente" en "lid" niet kennen omdat alle andere religieuze instituten van staatswege worden gefinancierd.

Ten tweede hebben liberale rabbijnen geen recht huwelijken te sluiten of begrafenissen uit te voeren, en dergelijke. Liberaal Joodse organisaties streven naar het verkrijgen van gelijke rechten zowel voor de gemeenten als voor de rabbijnen. Israel moet immers de staat zijn van en voor alle Joden. De Knesset zou niet het recht moeten hebben de religieuze beleving van Joden in Israel en daarbuiten voor te schrijven.

Ondanks de overheidsdiscriminatie groeit de belangstelling voor het liberale Jodendom in Israel gestaag. Bij het uitdragen van eigentijdse opvattingen over het Jodendom gaat het echter niet alleen om het verkrijgen van rechten en gelden. Het gaat om de kwaliteit van de samenleving in Israel. De kloof tussen het ultra-orthodoxe, sterk gepolitiseerde deel van de bevolking en de overgrote meerderheid die seculier is, blijft groeien. Het liberale Jodendom moet een Joods alternatief te bieden voor de velen die wel religieus voelend, maar niet orthodox zijn. De geestelijke leegte die er nu is, moet worden opgevuld.

Hierbij moet worden opgemerkt dat het liberale Jodendom het extreme nationalisme verwerpt, zowel in zijn seculiere als in zijn Joods-religieuze verschijningsvormen. De ervaring leert dat Joden zich alleen echt kunnen thuisvoelen daar waar volledige vrijheid van godsdienst heerst. Alleen in zo'n omgeving kan het Jodendom tot volle bloei komen.

Het liberale Jodendom ziet de relatie tussen Israel en de diaspora nu als een partnerschap van gelijken, waarin beide partijen door wederzijdse beïnvloeding en uitwisseling elkaar verrijken en versterken.

[Terug naar begin](#)

---

8. Wat is *Tenach* (de Bijbel)?

Het woord *Tenach* is een acroniem van de drie delen waaruit deze verzameling boeken bestaat: de **Tora** (de Vijf Boeken van Mosjè), **Newi'im** (de Profetenboeken) en de **Ketoewim** (de Geschriften). *Tenach* is het religieuze basisdocument van het Jodendom. De teksten zijn door God geïnspireerd en door mensen opgetekend. Daarbij is gebruik gemaakt van de historische situatie waarin de mensen hun Godservaringen hadden. De historische correctheid is echter van ondergeschikt belang; het wezen van *Tenach* is de weergave van de betekenis van de ontmoetingen tussen mens en God.

***Tenach* en Choemasj**

Tenach is de naam die Joden gebruiken voor de Hebreeuwse Bijbel. Christenen noemen hetzelfde werk 'Het Oude Testament' of 'het Eerste Verbond'. De Protestants-Christelijke Bijbel bevat dezelfde Bijbelboeken als *Tenach*, al is de volgorde en indeling anders. Rooms-Katholieken hebben een aantal boeken in hun Bijbelcanon opgenomen die de rabbijnen niet die mate van heiligheid vonden bezitten dat zij deel konden worden van *Tenach*.

De term *Tenach* is een acroniem dat aanduidt dat dit boekwerk uit drie delen bestaat: **Tora**, **Newi'im** en **Ketoewim**.

Choemasj is een speciaal samengesteld werk uit delen van *Tenach* voor gebruik in de synagoge tijdens de sjoeldiensten. Het woord *Choemasj* betekent "een boek in vijf delen" (voluit *chamisja choemsjé Tora*). De vijf delen zijn de Vijf Boeken van Mosjé, die zijn ingedeeld in afdelingen (*sidrot* en *parsjiot*) die wekelijks worden gelezen. Daarnaast bevat *Choemasj* ook teksten uit de profetenboeken die bij de voorlezing van de *Tora* horen.

Hoe is *Tenach* ontstaan?

Het liberale Jodendom ziet *Tenach* als ons belangrijkste religieuze document. Het bevat talloze weergaven van religieuze ervaringen waarin God Zichzelf en Zijn wil aan de mensen openbaart. De tekst is door God geïnspireerd en door mensen opgetekend in stadia, over een lange periode. Daardoor draagt de tekst doorgaans kenmerken van de tijd en de omgeving waaruit hij stamt. De schrijvers van de teksten waren geniale mensen die wegbereiders werden van religieuze en morele vooruitgang. Veel van wat zij schreven, spreekt ons nog altijd aan; het heeft een sterke overtuigingskracht en een niet aan tijd gebonden geldigheid.

Wat betekent *Tenach* in het liberale Jodendom?

De goddelijke openbaringen die in *Tenach* zijn opgetekend, betekenden grote stappen voorwaarts. Met de tijd ontwikkelde echter het Godsbesef bij de mensen zich verder en veranderde het rechtsgevoel. Daardoor groeide de noodzaak tot uitleg en aanpassing van de wetgeving en de levensbeschouwelijke elementen. Deze voortschrijdende ontwikkeling, die eveneens goddelijk is geïnspireerd, werd geleidelijk aan vastgelegd in de Rabbijnse literatuur (zie hoofdstuk 9).

Bij het lezen van de teksten van *Tenach* moeten wij ons ervan bewust zijn dat zij een weergave blijven van het denken van de tijd en de cultuur van het Midden-Oosten in de Oudheid. Zodoende kunnen niet alle gedeelten van *Tenach* relevant zijn voor ons; andere delen - bijvoorbeeld de opdracht tot volkerenmoord op de Midianieten (zie *Bemidbar [Numeri]* hoofdstuk 31) - vinden wij onaanvaardbaar.

Over het geheel genomen blijft de inhoud van *Tenach* echter 's werelds invloedrijkste religieuze literatuur. Het is een monumentale beschrijving van de eerste en belangrijkste fase in de Joodse geschiedenis. Het is de rots waaruit sedertdien het Jodendom is gehouwen. Wij moeten deze boeken daarom met de grootste eerbied bestuderen en - met behulp

van klassieke en moderne verklaarders - ons er steeds weer in verdiepen voor morele leiding en voor religieus inzicht en inspiratie.

[Terug naar begin](#)

---

9. Wat is de *Talmoed*?

De *Talmoed* neemt een centrale plaats in binnen de rabbijnse literatuur. Hij is het resultaat van het werk van vele generaties van wijze rabbijnen die zich toededen op interpretatie van *Tenach*. Zij ontwikkelden de *Mondelinge Leer* doordat zij ernaar streefden de *halacha* (zie hoofdstuk 10) voor iedere denkbare menselijke situatie vast te leggen. De rabbijnse denkwijze zoals opgetekend in de *Talmoed* blijft belangrijk voor de vorming van een Joodse wijze van denken en argumenteren. De rabbijnse *halacha* is voor het liberale Jodendom een leidraad, maar zij heeft geen absoluut gezag. Als een vraag niet op grond van de rabbijnse overlevering kan worden beantwoord, is soms geheel nieuwe *halacha* noodzakelijk, al streven wij ernaar deze te formuleren in de lijn van de rabbijnse traditie.

De Rabbijnse literatuur

De rabbijnse literatuur, waarvan de *Talmoed* het centrale bestanddeel vormt, is het product van vele generaties van toegewijde mensen. Zij legden al hun religieuze en verstandelijke vermogens toe op de interpretatie van *Tenach* en de ontwikkeling van de *Mondelinge Leer*. De *halacha* die zij hieruit ontwikkelden, werd voor het eerst vastgelegd in de *Misjna*, rond 200 n.d.g.j. De *Misjna* werd vervolgens door vele generaties rabbijnen geïnterpreteerd en becommentarieerd en de neerslag hiervan, afgesloten rond 500 n.d.g.j., noemt men de **Gemara**. De *Misjna* en de **Gemara** samen vormen de *Talmoed*.

De manier van leren en interpreteren van de talmoedische rabbijnen is door latere generaties eveneens gebruikt in hun streven het Jodendom aan te passen aan hun eigen tijd en situatie. De vele commentaren en uiteenzettingen in deze trant, die tot vandaag de dag nog worden gemaakt, worden met de algemene term "rabbijnse literatuur" aangeduid.

Het samenstellen van de *Talmoed* was een gigantische poging Gods wil te ontdekken en vast te leggen voor iedere denkbare menselijke situatie. De rabbijnen wilden de hand van de verborgen God zichtbaar te maken in alles wat wij doen en wat er met ons gebeurt. Hun werk is een fantastische prestatie: het getuigt van de vele belangrijke ontwikkelingen en veranderingen in ons geloof en in onze gebruiken en

het heeft in belangrijke mate het karakter van het Jodendom en het Joodse denken sindsdien bepaald. Om al deze redenen verdient de *Talmoed* met eerbied en aandacht te worden bestudeerd.

Wat betekent de Talmoed voor ons?

Net zoals de schrijvers van *Tenach* waren de talmoedische rabbijnen kinderen van hun tijd. Bovendien werden zij beperkt in wat zij onderwezen door het geloof in de onfeilbaarheid van *Tenach*, dat wij niet meer delen. Hoewel hun ideeën en voorschriften ons nog steeds sterk beïnvloeden en leiden, hebben deze voor ons niet de kracht van goddelijke wet. Zij zijn niet meer het hoogste gezag voor ons. In het Engels heeft men het samengevat in de woorden dat de traditie en de *halacha* er zijn 'for guidance but not for governance'. Niet elke vraag kan worden beantwoord door onderzoek van de rabbijnse overlevering; soms is geheel nieuwe *halacha* noodzakelijk. Bij het ontwikkelen daarvan streeft men ernaar de nieuwe commentaren en interpretaties te formuleren in het verlengde van rabbijnse precedentes. De ontwikkeling van het Jodendom is immers niet blijven stilstaan bij de voltooiing van de *Talmoed*, noch bij de verschillende middeleeuwse codificaties van de *halacha*. Ook nu moeten wij de *halacha* proberen aan te passen aan steeds gewijzigde situaties en inzichten.

[Terug naar begin](#)

---

10. Wat is *Halacha* (de Joodse wet en regelgeving)?

Het systeem van wetten en voorschriften dat het Joodse leven eeuwenlang heeft geregeld, wordt *halacha* genoemd. De term is een Hebreeuwse vorm van een Aramees woord, *hilcheta*, dat "wet" of "voorschrift" betekent. In de volksmond wordt echter gezegd dat het is afgeleid van het woord *lalèchèt*, hetgeen "te gaan" betekent. Dit impliceert dan dat "de Joodse wet de weg is die wij als individuen en als gemeenschap moeten bewandelen". Waar het woord *halacha* in de betekenis van "Joodse wet" een vaststaande situatie lijkt aan te geven, geeft de uitdrukking "de weg die wij moeten gaan" een voortdurende beweging aan. In het Liberaal Joodse denken hoort "de Joodse wet" constant in ontwikkeling te zijn.

De orthodoxe zienswijze

In de orthodoxe zienswijze werd de *Tora* gegeven op de berg Sinaï in twee delen: de geschreven *Tora* en de mondelinge *Tora*. Het eerste deel bevat de Vijf boeken van Mosjè; het tweede deel bestaat uit de verklaringen en *halachische* uitwerkingen van de geschreven tekst voor

alle tijden. In deze zienswijze maken de rabbijnen dus geen *halacha*, zij "herontdekken" alleen de ge- en verboden die God al aan Mosjè op Sinaï gaf.

De liberale zienswijze

De liberale zienswijze stoelt op moderne inzichten in de historische ontwikkelingen van het Jodendom en de *halacha*. Sinaï en de openbaring behouden hun betekenis als het bepalende moment in de vorming van het Joodse volk. De *Tora* wordt ook door ons beschouwd als door God gegeven, hoewel de letterlijke tekst een compilatie is die door mensen is gemaakt gedurende meer dan duizend jaar. De geschreven *Tora* was pas compleet in de tijd van Ezra de *Sofér* in de vijfde eeuw voor de christelijke jaartelling. Doordat de tekst door mensen is opgeschreven en overgeleverd, is het onvermijdelijk dat hij is beïnvloed door hun omgeving en manier van denken. Vandaar dat het liberale Jodendom kritisch kijkt naar bepaalde delen van de tekst, zoals bij voorbeeld de opdrachten tot volkerenmoord op de Midianieten en andere volkeren (zie *Bemidbar [Numeri]* hoofdstuk 31).

De ontwikkeling van de *halacha*

De rabbijnse *halacha* is, net als die van *Tenach*, in de loop van vele eeuwen ontwikkeld. Het karakter van de *halacha* kan worden vergeleken met de ontwikkeling van jurisprudentie in de Nederlandse wetgeving. De wetgever - het parlement of God - maakt een wet. Daarna is het aan de uitvoerder ervan - de rechter of de rabbijn - te bepalen hoe de wet in de praktijk wordt gehanteerd. De manier waarop de rechter de wet toepast, wordt normgevend voor andere rechters die na hem of haar in soortgelijke situaties de wet moeten toepassen. Volgende rechters hebben echter bij het geval dat voor hen ligt het recht rekening te houden met andere omstandigheden. Op grond daarvan kunnen zij de wet anders toepassen. De andere omstandigheden kunnen bestaan uit veranderde maatschappelijke inzichten of een gewijzigd besef van wat recht en billijk is. De rechter interpreteert dan de vorige uitspraken en zijn/haar nieuwe uitspraak wordt vervolgens weer normgevend.

Van tijd tot tijd treedt er een situatie op waarin de rechter vindt dat de mogelijkheden tot herinterpretatie van de geschreven wet, en van de jurisprudentie die daaruit is gegroeid, te beperkt zijn. Zij bieden niet de mogelijkheid een uitspraak te doen die correct zou zijn, gezien de veranderde omstandigheden. Dan doet de rechter een beroep op het parlement de wet te wijzigen. Na wetswijziging begint het proces van vorming van jurisprudentie opnieuw op basis van de nieuwe wet.

Hier ligt het principiële verschil tussen bijvoorbeeld de Nederlandse wetgeving en de *halacha*. Als men zowel de *Tora* als de *halacha* als een door God gegeven wet beschouwt, kan men niet naar de Sinai teruggaan en God vragen de *Tora* te wijzigen. Net als in het systeem van jurisprudentie raken op een gegeven moment de mogelijkheden tot (creatieve) herinterpretaties op. Dit gebeurde in de middeleeuwen, de periode waarin de dynamiek en de creativiteit die kenmerkend waren voor de grote rabbijnse werken van het Jodendom, de *Misjna* en de *Talmoed*, ten einde kwamen.

Een oorzaak bijkomstige reden hiervan was de uitvinding van de boekdrukkunst. De eerste verzameling Joodse wetten die werd gedrukt en in brede kring werd verspreid, was de *Sjoelchan Aroech* (De Gedekte Tafel) van rabbijn Josef Karo uit Tsefat in 1555. Dit boek, met aanvullingen van rabbijn Moses Isserles uit Krakow, is daardoor tot in onze dagen normgevend gebleven voor het orthodox-Joodse leven.

Een leven volgens de rabbijnse *halacha* was uitstekend, zolang men leefde in kleine, afgesloten gemeenschappen. Het werd problematisch na de Emancipatie in Europa, toen Joden burgerrechten kregen en deel wilden worden van de open, niet-Joodse maatschappij. De omstandigheden veranderden snel en ingrijpend, maar de *halacha* kon, gezien haar basisprincipes en karakter, niet worden aangepast aan de nieuwe situatie. De keuze waar de Joden voor stonden werd óf terug te keren in een vrijwillig getto (Mea Sjarim, Brooklyn, Antwerpen, Cheder) óf het *halachische* systeem te vernieuwen. De orthodoxie maakte de eerstgenoemde keuze, het liberale Jodendom de tweede.

Hoe gaat het liberale Jodendom met rabbijnse *halacha* om?

Uit het bovenstaande valt te zien dat het liberale Jodendom grote waarde hecht aan de rabbijnse *halacha*, maar dat deze desondanks niet wordt beschouwd als bindende Goddelijke wetgeving. Bij het oplossen van problemen wordt de *halacha* altijd grondig geraadpleegd. Waar de *halachische* praktijk niet botst met het huidige gevoel van wat recht en billijk is, volgt men haar. Waar dit niet het geval is, wordt nader gekeken naar de historische omstandigheden waarin bepaalde *halachische* beslissingen tot stand zijn gekomen. Soms kan het nodig zijn de letter van de *halacha* te overtreden om de bedoeling van het bepaalde voorschrift te bewaren in de eigen omstandigheden. In andere gevallen is het mogelijk met een *creative halachische* redenering een oplossing te vinden. Twee Engelse formuleringen die de houding goed weergeven, zeggen dat de *halacha* er is "for Guidance but not for Governance", en dat die "a vote but not a veto" heeft.

In de praktijk heeft dit ertoe geleid dat het liberale Jodendom soms scherp verschilt van de orthodoxie, bijvoorbeeld met betrekking tot de

rechten en mogelijkheden van vrouwen in het Joods-religieuze leven, maar dat bijvoorbeeld de inzichten op het gebied van al dan niet toelaatbaarheid van sommige moderne medische technieken parallel lopen.

Bij het bovenstaande dient men te bedenken dat een en ander hier slechts schetsmatig is aangeduid. De rabbijnen hebben in alle tijden verschillende meningen en inzichten gehad.

De *Misjna* en de *Talmoed* bevatten de neerslag van eeuwenlange, soms heel bittere, debatten. De verscheidenheid van opvattingen is soms ook groot tussen orthodoxe groeperingen onderling en binnen de Liberaal-Joodse wereld.

Er wordt wel naar overleg en coördinatie gestreefd, onder andere door middel van rabbijnenconferenties en rabbinale commissies die responsa schrijven en publiceren.

Wat de Nederlandse LJG betreft, bestaat er een traditie van overleg en zoeken naar consensus tussen rabbijnen, besturen en gemeenteleden. Daarbij moet worden opgemerkt dat “wat de gemeente wil” vaak niet wordt gezien of besproken op basis van *halacha*, maar op grond van “wat men vindt” of “wat men gewend is”. Dit kan leiden tot onnodige en ongewenst grote tegenspraak tussen de praktijk en wat de *halacha* werkelijk zegt. Van invloed hierbij zijn eveneens opvattingen die uit de kringen van het NIK komen en die veelal weinig of niets met de werkelijke *halacha* te maken hebben.

[Terug naar begin](#)

---

11. Op welk gezag berust het liberale Jodendom?

Het Jodendom kent geen absolute autoriteit. Dat zou niet kunnen, want volstrekte bekendheid met God en Zijn wil is niet aan ons mensen gegeven. De talmoedische rabbijnen introduceerden het gezag van de meerderheid van stemmen in het *Sanhèdrin*, het hoogste College van Rabbijnen in hun tijd. Later lag het gezag van elke gemeenschap bij de plaatselijke rabbijnen.

In onze tijd is voor velen dit feodale model niet meer aanvaardbaar. In een Liberaal-Joodse omgeving wordt het gezag gevormd door een proces van consultatie tussen de plaatselijke rabbijn(en) en de leden van de gemeenschap, op basis van de traditie.

Hierbij wordt de *Tora* beschouwd als onze belangrijkste tekst, gelezen met de uitleg die de overige boeken van *Tenach* en de rabbijnse traditie daaraan geven.

Ieder lid toets zijn/haar eigen denken en handelen aan de normen en standpunten die zijn aanvaard door de gemeenschap en haar gekozen leiders.

Iedere gemeente toetst de eigen normen en standpunten aan die van andere Joodse gemeenten en door de leidende organen binnen de *World Union for Progressive Judaism*.

Verder wordt elke Jood geleid door de eigen kennis, het eigen verstand en geweten.

Door de teksten van onze traditie te bestuderen en met elkaar in voortdurende, creatieve discussie te zijn, ontstaat een wisselwerking. Wij verwachten daardoor, zo dicht als menselijkerwijs mogelijk is, te komen tot een juist begrip van wat wij geloven en wat niet, wat een juiste Joodse levenshouding behelst en wat Joods verantwoord gedrag is en wat niet.

[Terug naar begin](#)

---

12. Hoe ziet het liberale Jodendom de *Masjich* en de messiaanse toekomst?

Het liberale Jodendom houdt vast aan de traditionele opvatting van de 'Messiaanse Tijd' als de verwerkelijking van een ideale toekomst. Daarbij legt het de nadruk op de opdracht aan het Joodse volk om te werken aan *Tikoén Olam*: verbetering van de wereld, en te streven naar de dag waarop alle mensen Gods eenheid zullen belijden, Zijn heerschappij zullen erkennen en in vrede en harmonie samenleven.

Wij houden vast aan de traditionele overtuiging dat de menselijke geschiedenis is voorbestemd haar hoogtepunt en voltooiing te bereiken in de verlossing van het Joodse volk en de gehele mensheid in de 'Messiaanse Tijd'. Het liberale Jodendom wijst bepaalde aspecten van de traditionele opvatting over het 'einde der dagen' af, zoals:

- het herstel van het oude Joodse rijk 'van de Nijl tot de Eufraat', onder een Messias-koning uit het geslacht van koning David,
- de herbouw van de Tempel als plaats voor een opnieuw ingestelde offerdienst,
- de lichamelijke opstanding van de doden, en
- de Dag des Oordeels.

De klassieke messiaanse voorstellingen kunnen gevaarlijk worden, omdat ze, behalve een religieus element, kennelijk ook een kiem van politiek extremisme in zich dragen. Daarom verbiedt de *halacha* het “berekenen van de eindtijd” en het ondernemen van gewelddadige acties die de komst van de *Masjiach* (Gezalfde) zouden moeten bespoedigen. Het verschijnen van zogenaamde “valse messiassen”, zoals bijvoorbeeld Sjabbetai Tswi in de 18^e eeuw, leiden altijd tot grote tragedies. Vandaag de dag manifesteert hetzelfde fanatisme zich in de sterk messiaans gekleurde denkbeelden die worden verkondigd door bepaalde chassidische en nationalistische groepen in Israel. De enkele jaren geleden overleden leider van Chabad, (de Lubavitcher chassidische sekte), Menachem Mendel Schneersohn, wordt nog altijd door velen van zijn volgelingen als de *Masjiach* beschouwd.

Het liberale Jodendom spreekt daarom met terughoudendheid over het verschijnen van een persoonlijke *Masjiach*. De nadruk wordt gelegd op de opdracht aan het Joodse volk te werken voor *Tikoen Olam*, voor herstel van alles wat gebroken is in Gods schepping. Behalve alle werken behoeve van ons eigen volk, omvat dit ook de taak om universeel sociaal, politiek en religieus actief te zijn, een goede verstandhouding tussen volkeren en godsdiensten te bevorderen en voortdurend te streven naar de komst van de dag waarop alle mensen Gods eenheid zullen belijden en Zijn heerschappij zullen erkennen.

[Terug naar begin](#)

---

13. Wat zijn *mitswot* (de godsdienstige plichten)?

Een goed Joods leven is gebaseerd op het concept van *mitswot*, religieuze opdrachten. Deze bevatten zowel Joodse ethische principes als praktische en rituele leefregels. Beide dienen onderdeel te zijn van het dagelijkse leven. De rituele *mitswot* zijn onmisbaar; zij zijn het immers die ons bewustmaken van Gods aanwezigheid, en zij geven structuur aan ons besef van verplichtingen jegens Hem en onze medemensen. Het uitvoeren van de praktische *mitswot* leidt ook tot een Joodse manier van denken. Indien sommige van de klassieke *mitswot* niet langer aan dit doel beantwoorden, kan de vorm worden aangepast aan eigentijdse inzichten en leefpatronen, zodat zij hun geestelijke kracht behouden.

Ethische *mitswot*

Het liberale Jodendom legt sterker de nadruk op de ethische *mitswot* dan op de rituele verplichtingen, hoewel deze twee aspecten van het religieuze leven gezien worden als elkaar aanvullend en versterkend. Het

Jodendom wordt niet alleen in de sjoel op Sjabbat beleefd, maar doordringt het hele dagelijkse bestaan.

Een goed Joods leven, gebaseerd op Joodse ethische principes, behelst het nastreven van integriteit, rechtvaardigheid en liefde in alle menselijke relaties, tussen man en vrouw, levenspartners, ouders en kinderen, buren en vrienden, werkgevers en werknemers, jegens vreemdelingen en in het gehele sociaal-maatschappelijke verkeer. Het betekent ook speciale verplichtingen ten opzichte van behoeftigen, door persoonlijke inzet, bijvoorbeeld ziekenbezoek; het troosten van bedroefden; het gastvrijheid verlenen aan eenzamen en door deelname aan verscheidene vormen van vrijwilligerswerk. Verder wordt van Joden verwacht oog te hebben voor verborgen armoede, en *tsedaka*, financiële steun, te geven aan armen en aan liefdadige instellingen. Bovendien gaan de ethische *mitswot* uit van het concept *tikoén olam*: een sterke betrokkenheid bij het streven naar sociale rechtvaardigheid door het tegengaan van elke vorm van discriminatie, het helpen overwinnen van armoede en andere sociale misstanden, en de totstandkoming van een rechtvaardige en humane samenleving helpen bevorderen.

Rituele en praktische *mitswot*

Een goed Joods leven verlangt ook het naar vermogen vervullen van rituele en praktische *mitswot* die een onderdeel zijn van het dagelijkse leven. Tot deze discipline behoren dagelijks gebed en meditatie; regelmatige leren uit *Tenach* en de rabbijnse literatuur; bewust leven met andere rituelen zoals *kasjroet* en *mezoeza*; het houden van Sjabbat en Feestdagen. Ook behoort hiertoe de inspanning om het Jodendom door te geven aan het nageslacht: kinderen Joods op te voeden, vooral door zelf het goede voorbeeld te geven, synagogen op te richten en te helpen in stand te houden, en regelmatige deelname aan sjoeldiensten en andere Joodse activiteiten.

Waarom zijn rituele *mitswot* nodig?

Ritueel is onmisbaar voor het beleven van de dimensie van *kedoesja* (heiliging) en spiritualiteit in het leven. Een religieuze discipline is ieder mens een bron van grote geestelijke kracht. Het naleven van deze *mitswot* is derhalve geen doel in zichzelf. Maar het bevordert het bewustzijn van Gods aanwezigheid en geeft structuur aan ons besef van verplichtingen jegens Hem en onze medemensen. De vorm van deze *mitswot* moet daarom worden beoordeeld naar de mate waarin zij aan dit doel beantwoorden. Indien nodig kan de vorm worden aangepast aan eigentijdse inzichten en leefpatronen, zodat zij hun geestelijke kracht behouden.

[Terug naar begin](#)

---

14. Wat is een *sidoer* (gebedenboek)?

De *sidoer* is een boek waarin de vaste teksten voor de Joodse eredienst zijn geordend, zowel voor de dagelijkse diensten als voor die op Sjabbat en feestdagen. Door de eeuwen heen hebben de diensten een steeds vastere vorm gekregen. De eerste volledige *sidoer* verscheen in de negende eeuw. Daarna zijn door verschillende generaties veel teksten toegevoegd, maar slechts weinig verwijderd. Dit maakte op den duur de diensten te lang en daardoor vaak ongeïnspireerd. Het liberale Jodendom heeft de inhoud van de *sidoer* teruggebracht tot de oorspronkelijke, wezenlijke gebeden. De toegevoegde liturgische teksten zijn zodanig aangepast dat nu veel variatie mogelijk is binnen het vaststaande traditionele kader.

Hoe is de *sidoer* ontstaan?

De eerste *sidoer* – *Seder Rav Amram* - verscheen in de negende eeuw in antwoord op de vraag welke 100 *berachot* (lofzeggingen) een Jood elke dag moet zeggen. Sindsdien is er veel materiaal toegevoegd aan deze eerste samenvatting van de Joodse gebedsdiscipline. Elke generatie bracht nieuwe gedichten en liederen voort die haar gevoelens en verlangens vertolken. De nieuwe teksten werden in de eredienst opgenomen, maar de toevoegingen van vroeger liet men staan. Hierdoor werden de diensten ondraaglijk lang; de spontaneïteit die in de toevoegingen tot uitdrukking kwam, werd met de tijd steeds verder onderdrukt. Hierdoor ontstond het gebruik de dienst zo snel mogelijk af te raffelen. Om dit tegen te gaan, heeft het liberale Jodendom de gebeden teruggebracht tot hun grondslagen en eigentijdse toevoegingen in speciale bloemlezingen in de *sidoer* ondergebracht.

Wat heeft het liberale Jodendom aan de *sidoer* veranderd?

De meeste veelvuldige herhalingen werden achterwege gelaten. Verwijzingen naar zaken die liberale Joden niet geloven of wenselijk achten, zijn weggelaten of gewijzigd, zoals gebeden voor de herinvoering van de offerdienst in een herbouwde Tempel in Jeruzalem, de lichamelijke opstanding van de doden, gebeden om wraak jegens ongelovigen, en dergelijke. Bij andere gebeden zijn kleine wijzigingen aangebracht in de tekst, om de actieve deelname van vrouwen aan de dienst en aan religieuze handelingen mogelijk te maken, of om aan te geven dat niet alleen onze aartsvaders maar ook onze aartsmoeders een persoonlijke relatie met hun God hadden.

Een aantal traditionele toevoegingen zijn behouden gebleven vanwege hun grote religieuze of literaire waarde. Moderne *sidoerim* bevatten veelal ook een uitgebreide bloemlezing van teksten uit zowel klassiek Joods literatuur als uit modern proza en poëzie, benevens gebeden van eigentijdse rabbijnen en dichters. Dit maakt veel variatie mogelijk binnen een vaststaand, traditioneel-liturgisch kader. De Liberaal-Joodse *sidoer* combineert dus de traditionele vorm en inhoud met uitdrukkingen van hedendaags religieus beleven en denken.

Voor een uitgebreidere uiteenzetting, zie de inleiding van de nieuwe LJG-sidoer.

[Terug naar begin](#)

---

15. Wat is de taal van de sjoeldiensten (erediensten)?

De sjoeldiensten zijn voornamelijk in het *Iwrit* (Hebreeuws). Delen van de dienst worden ook in de landstaal voorgedragen, zoals al in de oudheid gebruikelijk was. Het *Iwrit* is altijd van groot belang gebleven voor het liberale Jodendom, omdat het de taal is van *Tenach* en van bijna alle andere belangrijke delen van de Joodse literatuur.

Na de oprichting van de staat Israel is het *Iwrit* opnieuw tot bloei gekomen als levende taal. De kennis ervan onder Joden buiten Israel neemt steeds meer toe.

Iwrit als hoofdtal in de sjoeldienst

De sjoeldiensten worden voornamelijk in het *Iwrit* (Hebreeuws) gehouden, maar het is ook goed gebruik enkele onderdelen van de dienst in Nederlandse vertaling voor te dragen. Dit is echter geen modern verschijnsel. In de oudheid werden delen van de sjoeldienst gehouden in de spreektaal van toen, het Aramees, en in bepaalde plaatsen in het Grieks. Nu nog wordt, bijvoorbeeld, het *kaddisj* in het Aramees uitgesproken. De *halacha* schrijft in feite voor dat men de belangrijkste onderdelen van de dienst, zoals het *Sjema* en de *Amida* in een taal moet uitspreken die men begrijpt.

In vroeger jaren was het Nederlands overheersend in de dienst. Dit overwegen van de landstaal in de eredienst is nog steeds het geval in de Reform-beweging in de VS, waar het Engels de boventoon voert. In Nederland bleef het *Iwrit* echter altijd van groot belang in het liberale Jodendom, omdat het de taal is van *Tora* en *Tenach* en voor een belangrijk deel van de Joodse literatuur, met inbegrip van de liturgie. De taal is de drager van de denkwereld van hen die haar gebruiken; vertalingen schieten altijd tekort in het weergeven van de

gevoelsmatige lading en de onderliggende associaties van de woorden.

Na de oprichting van de staat Israël is het *Iwrit* weer tot bloei gekomen als levende taal. Waarschijnlijk zijn er in de hele Joodse geschiedenis nooit zoveel *Iwrit*-sprekende Joden geweest als vandaag! In Joodse kring, ook in Liberaal Joodse Gemeenten, neemt het *Iwrit*-onderwijs een belangrijke plaats in.

Deze ontwikkeling heeft invloed op de sjoeldiensten. Deze worden in de Liberaal Joodse Gemeenten allang niet meer gehouden in de oude Asjkenazische uitspraak. De gebeden worden uitgesproken op de moderne, Israelisch-Sefardische manier.

[Terug naar begin](#)

---

16. Waar komt de muziek van de sjoeldiensten vandaan?

Muziek is kenmerkend geweest voor de Joodse eredienst sinds de oudheid. In de Tempel in Jeruzalem werd op verschillende muziekinstrumenten gespeeld en zongen Levitische koren. In de aanhef van de bijbelse psalmen wordt aangegeven met welke instrumenten het zingen ervan begeleid moest worden. Na de verwoesting van de Tweede Tempel werd echter alle instrumentale muziek, behalve bij bruiloften, afgekeurd als teken van rouw. Dit resulteerde uiteindelijk in een verbod op het bespelen van instrumenten op de *Sjabbat*. Het liberale Jodendom heeft dit verbod nooit als relevant gezien. Er wordt veel belang gehecht aan het gebruik van muziek tijdens de eredienst om deze zo mooi mogelijk te maken en de gemeente betrokken te houden bij de liturgie.

De Liberaal Joodse muzikale traditie

Vanaf het begin is het muzikale aspect belangrijk geweest in Liberaal Joodse sjoeldiensten, voor het bevorderen van het decorum en om de gemeente betrokken te houden bij de liturgie. Al in de eerste Liberaal Joodse sjoeldienst van Israel Jacobson in Seesen, Duitsland, in 1808 werden gebeden in de landstaal en koorzang met muzikale begeleiding op het orgel geïntroduceerd. De muzikale traditie in de Nederlandse Liberaal Joodse synagogen is voornamelijk gebaseerd op composities vanuit het Duitse cultuurgebied van zo'n 100 jaar geleden, van Louis Lewandowski in Berlijn, Salomon Sultzer in Wenen en van Samuel Naumbourg in Parijs. Deze muziek werd onder andere geliefd gemaakt door onze vroegere, Amsterdamse *chazzanim* Harry Ereira en Paolo Gorin. Tegenwoordig worden er door onze *chazzanim* moderne composities vanuit Israel en de VS aan toegevoegd.

Het gebruik van muziekinstrumenten

Het gebruik van muziekinstrumenten in de eredienst is geen modern verschijnsel. Al in de Tempel in Jeruzalem werd op verschillende muziekinstrumenten gespeeld, zoals onder andere blijkt uit de Psalmen. Na de verwoesting van de Tempel werd instrumentale muziek afgekeurd, zowel in de synagoge als overal elders, als teken van rouw. De enige uitzondering waren de festiviteiten rond het trouwen. Dit verbod bleef door de eeuwen heen in stand wat betreft het bespelen van instrumenten op *Sjabbat* en de feestdagen. Omdat het liberale Jodendom de herbouw van de Tempel in de oude vorm niet wenselijk acht, rouwt men niet meer om het verlies van de Tempel. Daarom heeft men geen bezwaar tegen instrumentale muziek op *Sjabbat* en feestdagen

[Terug naar begin](#)

---

17. Waarom zitten mannen en vrouwen bij elkaar?

Het samen zitten van mannen en vrouwen tijdens de eredienst is onderdeel van de algehele gelijkstelling van mannen en vrouwen die het liberale Jodendom voorstaat, ook met betrekking tot het religieuze en rituele leven.

De achterstelling van vrouwen in het Joodse leven was in een aantal opzichten meer gebaseerd op algemene opvattingen omtrent hun lagere sociale status, dan op werkelijke, *halachische* gronden. De plaats waar vrouwen in de sjoel zitten, heeft niets te maken met de vrijstelling van de vrouwen van *mitswo*t die aan tijd gebonden zijn. Met betrekking tot deze *mitswo*t hebben vrouwen altijd vrijwillig de verplichtingen op zich kunnen nemen. Het gescheiden zitten van de vrouwen achter een gordijn of op een vrouwengalerij is een gebruik dat is overgenomen uit de christelijke omgeving in Europa in de 12e en 13 eeuw, en van de Islam, waar vaak geen plaats is voor vrouwen in de moskee.

De Joodse traditie leert mannen en vrouwen respect te hebben voor elkaars waardigheid. Vroeger werd alleen mannen toegestaan publieke functies te bekleden en in het openbaar op te treden; het domein van de vrouw was thuis. Vandaag is de situatie veranderd en is niet te verdedigen dat de vrouwen als minder dan de man worden beschouwd,. Vrouwen hebben zitting gehad in de besturen van de Liberaal Joodse Gemeenten in Nederland sinds de oprichtingsvergadering van de eerste LJG. Vanzelfsprekend hebben zij volledig actief en passief kiesrecht in alle Liberaal Joodse Gemeenten.

Ondanks het bovenstaande is de gelijkberechtiging in Nederland nog niet compleet doorgevoerd met betrekking tot de openbare sjoeldiensten. In de meeste Liberaal Joodse Gemeenten kunnen vrouwen alle *mitswot* vervullen, met inbegrip van het voorlezen uit de *Tora*, het voorgaan in de dienst als *sjelichat tsiboer* (voorzangster) en het houden van *derasjot* (predikaties). De eerste vrouwelijk rabbijn moet echter nog worden aangesteld en het is (nog) niet gewoon dat vrouwelijke gemeenteleden de rabbijnen vervangen wanneer nodig.

In andere landen is de gelijkstelling verder doorgevoerd, zowel in de Reform als in de Conservative beweging. In de VS, Engeland, Israel, Australië, Nieuw-Zeeland, Frankrijk, Hongarije en Byelo-Russia werken al sinds de jaren zeventig vrouwelijke rabbijnen en *chazzanim*.

[Terug naar begin](#)

---

18. Waarom gebruikt men een *kippa* (hoofdbedekking)?

Het door mannen bedekken van het hoofd met een *kippa* of *keppel* bij verschillende godsdienstige rituelen is een algemeen Joods gebruik, maar formeel gesproken is het geen bindend *halachisch* voorschrift. Het dragen van een hoofdbedekking wordt echter gezien als een teken van eerbied voor God en als een kenmerk van Joods gedrag. In Nederland is het de *minhag* (een plaatselijk en bindend gebruik), terwijl dat in sommige Reform-kringen in de VS en daarbuiten juist weer niet het geval is. Vrouwen dragen in Nederland geen *kippa*; sommigen vinden dat een mooie hoed gepast is.

Minhag

In Nederland is het de *minhag* (een plaatselijk en derhalve bindend gebruik) dat mannen in sjoel, in de huiselijke eredienst en tijdens het leren en lesgeven hun hoofd bedekken met een *kippa* of *keppel*. In Reform-kringen in de VS en Engeland wordt het dragen van een hoofdbedekking niet als noodzakelijk beschouwd; in de nog bestaande Klassieke Reform-kringen wordt een hoofdbedekking zelfs als onwenselijk gezien.

De historische ontwikkeling

Het verschil in *minhag* heeft een duidelijke historische achtergrond. In het oude Palestina en in Europa was het gebruik tot in de late Middeleeuwen voor Joodse mannen te bidden zonder hoofdbedekking. Deze was er alleen voor de zeer vromen. In Babylonië was het gebruik geheel anders; daar schreef de gangbare etiquette voor het hoofd te bedekken als teken van eerbied. In de late Middeleeuwen werd dit -niet

zonder strijd- een algemeen Joods gebruik, hoewel het nooit formeel als *halacha* (wet) is gecodificeerd. De radicale leiders van de Amerikaanse Reformbeweging schaften in de 19e eeuw de hoofdbedekking weer af, als onderdeel van hun streven de Joodse gebruiken meer in overeenstemming te brengen met westerse etiquette.

De betekenis

Het dragen van een hoofdbedekking, zeker tijdens gebed en Joodse studie, wordt gezien als een teken van eerbied voor God en als een kenmerk van Joodse identiteit. Daarom wordt dit gebruik in liberale kring tegenwoordig vrijwel overal gevolgd, met uitzondering van een aantal reformgemeenten in de VS en Engeland.

Vrouwen

Hoewel vrouwen in de Liberaal Joodse Gemeenten in Nederland meestal geen hoofdbedekking dragen, kunnen zij dit op grond van persoonlijke voorkeur wel doen. Het dragen van een *kippa* wordt echter niet wenselijk geacht, daar men deze in Nederland als een typisch mannelijk kledingstuk beschouwt. De voorkeur wordt gegeven aan een hoed. In andere landen is het dragen van een *kippa* door vrouwen veelal wel acceptabel.

[Terug naar begin](#)

---

19. Waarom gebruikt men een *tallit* (*talles* of gebedskleed)?

Een *tallit* is een vierkant kleed waaraan *tsitsit* (kwastjes van 8 wollen draden met 5 knopen) zijn bevestigd. Men draagt de *tallit* tijdens het gebed overdag. Dit gebruik is er om ons te herinneren aan de *mitswa*, voorgeschreven in de *Tora*, om *tsitsit* te bevestigen aan de vier hoeken van de kleding. Vrouwen zijn niet verplicht deze *mitswa* na te leven, omdat zij principieel zijn vrijgesteld van aan tijd gebonden *mitswot* die. Het liberale Jodendom wijst er echter op dat dit niet betekent dat het vrouwen verboden zou zijn deze verplichtingen na te komen. Zij kunnen deze tijdgebonden *mitswot* immers vrijwillig op zich nemen. Hieronder valt ook het dragen van een *tallit* tijdens het gebed. Daarbij is het echter wenselijk dat, bij sjoelbezoek elders, vrouwen die een *tallit* dragen de daar geldende *minhag* respecteren.

Wat is een *tallit*?

Het dragen van een *tallit* gebeurt in navolging op het gebod in de *Tora* om *tsietsiet* (kleine kwasten op speciale wijze geknoopt) te bevestigen aan de hoeken van de kleding. Deze *mitswa* is alleen van toepassing

indien men een vierkant kledingstuk draagt, hetgeen in onze dagen niet gebruikelijk is. Om deze bijbelse *mitswa* niet te vergeten, draagt men nu een *tallit*, een speciaal vierkant kledingstuk met *tsitsit*, tijdens het ochtendgebed en op Kol Nidré-avond. In Liberaal Joodse kringen beschouwt men het niet als noodzakelijk een *tallit katan* (een klein vierkant hemd met *tsitsit*) te dragen om de hele dag aan deze *mitswa* te voldoen.

Het dragen van een *tallit* door vrouwen

Door de gelijkstelling van vrouwen en mannen is bij vele vrouwen de bewustwording geleidelijk aan gegroeid met als gevolg een belangstelling om zelfstandig meer rituele *mitswot* te integreren in hun religieuze leven. De orthodox-halachische traditie stelt als principe dat vrouwen niet verplicht zijn die *mitswot* te vervullen die gebonden zijn aan vaste tijdstippen. Het feit dat de vrouwen niet verplicht zijn, betekent echter niet dat het vervullen van deze *mitswot* voor hen verboden zou zijn. Zij mogen zeker deze verplichtingen vrijwillig op zich nemen en hoort men volgens de *halacha* hierbij niet te hinderen. Dit geldt dus ook voor het dragen van een *tallit* tijdens sjoeldiensten en/of tijdens het individuele gebed thuis.

In Nederland kunnen volgens de nu vigerende *minhag hamakom* vrouwen die dat willen vrijelijk hun *tallit* dragen in de LJG's in Amsterdam, Arnhem, Brabant en Twente, maar nog steeds niet in Den Haag, Rotterdam en Utrecht.

Interessant genoeg staat deze ontwikkeling haaks op wat gangbaar is in de Amerikaanse Conservative gemeenten waar vrouwen voor *mitswot* op de *bima* (de plaats waar vandaan de dienst wordt geleid) komen. Daarbij zijn zij in de regel, net als de mannen, verplicht tot het dragen van een hoofdbedekking en een *tallit*, ook als zij deze kledingstukken niet dragen tijdens de rest van de sjoeldienst.

[Terug naar begin](#)

---

20. Welke zijn de gebruiken thuis?

Eenzijds staat het liberale Jodendom ieders persoonlijke verantwoordelijkheid bij het invullen van het eigen religieuze leven voor; anderzijds legt het veel nadruk op het belang de traditionele huiselijke gebruiken zo veel mogelijk te handhaven. Het huis hoort gemakkelijk als een Joods huis herkenbaar te zijn, door de inrichting maar ook door de leefstijl van de huisgenoten, het volgen van de dagelijkse gebruiken, door het regelmatig leren en het maken van *Sjabbat* en Feestdagen.

Het Joodse huis

Het liberale Jodendom legt veel nadruk op de verantwoordelijkheid van ieder individu en van het gezin hoe men het Jodendom in de privé-sfeer beleeft. Niettemin hecht het liberale Jodendom veel waarde aan het traditionele ideaal van het Joodse huis als een 'klein heiligdom' en spoort het zijn aanhangers aan de huiselijke gebruiken zo veel mogelijk te handhaven.

De inrichting van het huis

Dit begint bij het bevestigen van een *mezoeza* aan de deurposten als herinnering aan onze religieuze plichten en onze Joodse levenshouding, telkens wanneer wij het huis binnengaan of verlaten. Daarnaast is het bouwen van een (kleine) bibliotheek van Joodse boeken belangrijk, evenals de aankleding van het huis, waaruit het Joodse karakter blijkt.

De dagelijkse gebruiken

De dagelijkse gebruiken zelf bevatten elementen zoals gebed, vooral het reciteren van het *Sjema* 's avonds en 's ochtends, *motsi* maken vóór en *bensjen* ná de maaltijd, regelmatig lezen van Joodse literatuur en leren uit *Tenach* en andere klassieke Joodse werken, bewust leven met de spijswetten en de rituelen bij het maken van *Sjabbat* en Feestdagen.

Een sfeer van *kedoesja*

Tot de voornaamste kenmerken van een Joods huis wordt gerekend de *kedoesja* (heiliging) die er heerst en die waarneembaar is in de houding van wederzijdse liefde en respect tussen de partners, tussen ouders en kinderen en in de manier waarop Joodse idealen in de praktijk worden gebracht.

Terug naar begin

---

21. Hoe staat het liberale Jodendom tegenover de regels van het *kasjroet* (de spijswetten)?

Het Jodendom maakt traditioneel onderscheid tussen *misjpatim*: 'rationele' *mitswot*, waarvan de doelstelling duidelijk is, en *choekim*: 'niet-rationele' *mitswot*, waarvan de mens de bedoeling met het verstand nooit zal kunnen bevatten. Het liberale Jodendom staat op het standpunt dat vele *choekim*: 'niet-rationele' *mitswot*, niet als bindend hoeven worden beschouwd. Dit is bij voorbeeld het geval met *shaätnes*: het niet mengen van wol en linnen in één kledingstuk. De *kasjroet*-regels met betrekking tot etenswaren behoren tot de categorie van *choekim*;

desondanks zijn er vele goede redenen zijn om ze in zekere mate wel na te leven.

Rationele en niet-rationele mitswot

De joodse traditie maakt onderscheid tussen twee soorten *mitswot*: a) *misjpatim*, opdrachten waarvan de reden en de bedoeling met het verstand zijn te bevatten. Het zijn voor ons voorschriften, en b) *choekim*, opdrachten waarvoor wij wel verklaringen kunnen proberen te bedenken, maar waarvan wij beseffen dat wij de motivatie en de bedoeling erachter nooit zullen begrijpen.

Vanuit een orthodox standpunt is dit onderscheid uitsluitend theoretisch, want de *choekim* worden als net zo dwingend beschouwd als de rationele *misjpatim*. Vanuit een liberaal joods oogpunt heeft dit onderscheid echter wel gevolgen. Immers, als een *mitswa* niet goed is uit te leggen of als die haar wezenlijke betekenis heeft verloren, of zelfs het tegenovergestelde bereikt van wat de oorspronkelijke bedoeling was, dan betekent dit voor ons dat deze opdracht niet langer dwingend hoeft te worden opgevolgd. De *mitswa* moet of worden aangepast aan de eisen van de tijd, of buiten gebruik worden gesteld. Dit is overigens ook al in klassieke tijden gebeurd, bijvoorbeeld met de doodstraf en met polygamie.

De kasjroet-regels binnen het liberale Jodendom

De *kasjroet*-regels behoren tot de categorie *choekim*, de niet-rationele *mitswot*. Zij worden daarom door het liberale Jodendom in principe niet als bindend beschouwd. Desondanks worden zij in liberaal joodse gemeenten om uiteenlopende – emotionele en irrationele - redenen in zekere mate nageleefd.

- Een overweging is dat het *kasjroet* in de joodse traditie wordt beschouwd als een belangrijke manier om Gods wil vorm te geven in het persoonlijke leven; de regels worden nageleefd als een uiting van een religieuze overtuiging.

- Er zijn ook psychologische redenen. Het naleven van de spijswetten kan een goede oefening zijn in zelfdiscipline. Het kan het individu helpen bewust te leven en na te denken over welk voedsel hij of zij tot zich neemt. In bepaalde kringen wordt bovendien het 'eco-*kasjroet*' toegepast, waarbij men niet alleen let op de wijze van slachten en de gezondheid van het dier, maar ook op de omstandigheden waaronder het dier heeft geleefd.

- Een belangrijke overweging is sociologisch van aard. Het *kasjroet* is een duidelijk herkenbare manier om dagelijks joods te leven en de

verbondenheid met het joodse volk voortdurend vorm te geven. Hierbij spelen de redenen voor de talmoedische uitbreiding van de bijbelse *kasjroet*-wetten een rol. Men veronderstelt dat de bedoeling hiervan was de moeilijkheid tot maatschappelijke verkeer tussen Joden en niet-Joden te beperken en zodoende de uitwisseling van ideeën en persoonlijke verbintenissen tegen te gaan.

Voor liberale Joden die hechten aan verbondenheid met de joodse gemeenschap zijn deze voorschriften zeker van belang. Anderzijds willen liberale Joden zich niet isoleren van niet-Joden, en zijn zij niet bevreesd voor omgang met andersdenkenden. Wij menen dat ons joodse erfgoed sterk en inspirerend genoeg is om stand te houden tegen andere denkbeelden. Het is aan ieder zelf om de afwegingen te maken en te bepalen in welke mate zij of hij zich thuis en buitenshuis aan de traditionele *kasjroet*-regels wenst te houden.

[Terug naar begin](#)

---

22. Hoe neemt men de *Sjabbat* in acht?

De *Sjabbat* is in het liberale Jodendom één van de belangrijkste onderdelen van de beleving van de godsdienst; een dag die meer inhoudt dan een 'rustdag', waar het vooral gaat om de *kedoesja* – heiliging- en de geestelijke inhoud. Daar het liberale Jodendom vooral de nadruk wil leggen op de positieve aspecten van de *Sjabbat*, formuleert het geen regels met betrekking tot wat al dan niet geoorloofd gedrag is op die dag. Ieder wordt zelf als verantwoordelijk beschouwd om uit eigen gevoel en kennis van de traditie te handelen.

De inhoud van de *Sjabbat*

Het liberale Jodendom beschouwt de *Sjabbat* als één van de belangrijkste onderdelen van de beleving van de godsdienst. De belangrijkste waarde van de *Sjabbat* is dat zij een dag moet zijn van geestelijk herstel, een dag waarop de dimensie van *kedoesja* sterker dan anders kan worden beleefd. Dit betekent dat het rusten van een andere orde is dan 'ontspannen' of 'relaxen'. Het gaat in wezen om meer dan 'niet-werken'. Het louter sociale aspect van de rustdag is allang in de leefwijze van grote delen van de wereld overgenomen, al staat ook in ons land de 'zondagsrust' weer onder druk.

Dat de *Sjabbat* een dag van werkonthouding is, is dus om gelegenheid te bieden tot het beleven van de geestelijke inhoud van de dag, om de sjoel te bezoeken; bij aanvang van de *Sjabbat* thuis met een *beracha* kaarsen aan te steken en *kidoesj* te maken; rustig met familie en

vrienden de sjabbatmaaltijden te genieten; enige tijd te besteden aan joodse literatuur en de *Sjabbat* weer uitgeleide te doen met *hawdala*.

Het liberale Jodendom legt meer nadruk op de positieve dan op de negatieve aspecten van de beleving van *Sjabbat*. Daarom wil het geen gedetailleerde wetten formuleren met betrekking tot wat al dan niet geoorloofd gedrag is op de *Sjabbat*. Ook hier wordt iedere persoon aangesproken op zijn of haar eigen verantwoordelijkheid en wordt ieder geacht uit eigen gevoel en kennis van de traditie te handelen. Er is bijvoorbeeld, geen bezwaar tegen gebruik te maken van vervoermiddelen om naar sjoel te gaan, familie te bezoeken of ziekenbezoeken af te leggen, als de afstand anders een beletsel zou zijn om dit te doen, al is er natuurlijk niets op tegen als iemand er de voorkeur aan geeft de auto te laten staan en naar sjoel te lopen.

Het liberale Jodendom heeft er ook begrip voor dat het voor bepaalde personen, gezien de aard van hun beroep, soms onmogelijk is de gehele *Sjabbat* niet te werken. In deze situatie worden zij er wel toe aangespoord die uren, die zij niet hoeven te werken, op een wijze door te brengen die wel in overeenstemming is met de bedoeling van de *Sjabbat*.

[Terug naar begin](#)

---

23. Hoe neemt men de joodse feestdagen en treurdagen in acht?

Op de feestdagen nemen liberale Joden voornamelijk de traditionele gebruiken in acht. Daarbij wordt weer uitgegaan van ieders eigen verantwoordelijkheid met betrekking tot al dan niet geoorloofde activiteiten. Wel hebben Liberaal Joodse Gemeenten een aantal wijzigingen gebracht in de voorschriften uit de rabbijnse tijd, zoals het houden van de 'tweede dag *jom tov*'. Aan sommige, traditioneel bijzondere, dagen zoals de kleinere vastendagen, wordt weinig aandacht geschonken. Daarentegen zijn in de naoorlogse periode *Jom Haätsmaoet* en *Jom Hasjoa* aan de joodse kalender toegevoegd. Beide dagen hebben hierdoor een religieus karakter gekregen op hetzelfde niveau als *Chanoeka* en *Poerim*.

Voor de feest- en treurdagen worden voornamelijk de traditionele gebruiken in acht genomen, met toepassing van dezelfde opmerkingen over al dan niet geoorloofde activiteiten als bij de beleving van *Sjabbat*. Wel zijn er een aantal wijzigingen aangebracht in de voorschriften uit de rabbijnse tijd, waarvan hier slechts enkele voorbeelden volgen.

Wel of geen tweede dag *jom tov*

In liberaal joodse gemeenten wordt de 'tweede dag *jom tov*' niet gehouden. De tweede, extra, dag werd in rabbijnse tijd toegevoegd aan de duur van de feestdagen die is voorgeschreven in de *Tora*. Dit werd gedaan vanwege de moeilijkheden de eerste dag van de nieuwe maand exact vast te stellen en deze vanuit Jeruzalem tijdig door te geven aan alle gemeenschappen in de diaspora. Men wist dat de maanden - volgens de joodse kalender die de maan volgt - 29 of 30 dagen lang konden zijn. Door beide dagen te houden waarop het feest kon vallen, was men ieder geval zeker dat men de correcte dag had gehouden. Nadat een exacte kalender werd vastgesteld in de vierde eeuw was er geen logische reden meer om de extra dag te houden. Echter, het afschaffen van ingeburgerde gebruiken is moeilijk.

Het liberale Jodendom heeft de consequenties getrokken van het samenstellen van de kalender en is teruggekeerd naar de tijdsduur van het in acht nemen van deze dagen zoals voorgeschreven in de *Tora* en zoals altijd in het land Israel het gebruik was, tot de dag van vandaag.

De enige uitzondering hierop is *Rosj Hasjana*, het joods nieuwjaar, dat ook in Israel sinds een aantal eeuwen gedurende twee dagen in acht wordt genomen. In Nederland wordt *Rosj Hasjana* in Amsterdam en Den Haag twee dagen in acht genomen, terwijl de andere gemeenten met één dag volstaan.

Rosj Hasjana en Jom Kipoer

Rosj Hasjana en *Jom Kipoer*, ook bekend als de Hoge Feestdagen, zijn de feestdagen met het meest uitgesproken religieuze karakter in het joodse jaar. *Rosj Hasjana* heeft wel enige band met een historische herinnering. Dit was de dag waarop, volgens onze traditie de wereld werd geschapen of, om preciezer te zijn, de zesde dag van de schepping, de dag waarop de mens werd geschapen. Op deze dag wordt Gods koningschap en heerschappij over de wereld opnieuw bevestigd. De dag leidt de Tien dagen van Inkeer in, waarop de mens verantwoording aflegt aan de Allerhoogste voor zijn gedrag in het afgelopen jaar.

De symbolen van *Rosj Hasjana* zijn onder andere ronde *challes* bij de *kidoesj*, als symbool van de kringloop van het jaar, en zoete appel gedoopt in honing als teken van het zoete waar men op hoopt voor het nieuwe jaar. Er wordt op de *sjofar*, een ramshoorn, geblazen, onder andere a) als herinnering aan het binden van Jitschak door zijn vader Awraham; een symbool als het ware aan de opofferingsgezindheid van onze voorouders, en b) als een alarmsignaal om de mens terug te roepen naar het juiste levenspad.

In liberale kring wordt in sjoel op de *sjofar* geblazen ook als *Rosj Hasjana* op *Sjabbat* valt. De traditionele *halacha* staat dit toe in steden waar een *Bet Din* bij elkaar kan komen; het gebruik dit niet te doen, heeft te maken met de vrees dat er iets aan de hand zou kunnen zijn met de *sjofar* dat niet zou kunnen worden verholpen op *Sjabbat*. Het liberale Jodendom vindt echter de *mitswa* van het luisteren naar de tonen van de *sjofar* belangrijker dan deze vrees.

Jom Kipoer, de Grote Verzoendag, heeft geen historische associaties. Het is een dag waarop de mens in het reine moet zien te komen met zijn medemensen en met zijn Schepper. Dit gebeurt door vormen van boetedoening, door een vasten van 25 uur, en door andere onthoudingen zoals van seksueel verkeer. Echter, voordat vergeving kan worden verkregen van de Allerhoogste, moet men het uiterste doen om fouten die men heeft begaan en de relaties met anderen die verstoord raakten te herstellen. Dit proces wordt *tesjoewa* genoemd, "terugkeer" naar je ware zelf en naar de Eeuwige.

Vanwege het vasten wordt *Jom Kipoer* niet langer in acht genomen dan één dag. De sjoeldiensten beginnen met het *Kol Nidré* op de vooravond, en duren de gehele volgende dag.

Pesach

Pesach is het feest waarop wij gedenken dat God ons heeft bevrijd uit de Egyptische slavernij. Het feest duurt zeven dagen. De eerste avond wordt *Sederavond* genoemd. Daarbij wordt het verhaal van de slavernij en de Uittocht verteld aan de hand van de *haggada*, het boek van vertellingen. Onderdeel van de vertelling is een maaltijd, waardoor men het verhaal actualiseert door eigentijdse ervaringen van bevrijdingen en aldus "zichzelf beschouwt alsof men persoonlijk uit Egypte is getrokken". Het derde deel van de *haggada* richt zich op de toekomst en de messiaanse verwachting, wanneer Jeruzalem en de gehele wereld zullen worden bevrijd van alle onderdrukking en ellende.

De *Sederavond* wordt over het algemeen thuis gehouden, met familie en vrienden en ook een of meerdere vreemdelingen. In grotere gemeenten wordt soms een gezamenlijke *Seder* gearrangeerd.

Het liberale Jodendom houdt vast aan het gebod gedurende de *Pesachweek* geen gebruik te maken van *chaméts* en *chaméts*-produkten (zuurdeeg en gistdeeg). Het verkopen van *chaméts* wordt niet als noodzakelijk beschouwd; wel dat deze goed en buiten bereik wordt opgeborgen. Alleen de eerste en laatste dag van *Pesach* gelden strikt als feestdagen, er worden dan sjoeldiensten gehouden en verder wordt de dag doorgebracht zoals op *Sjabbat* gebruikelijk is.

Sjawoeot

Sjawoeot is het feest waarbij wij het geven van de Tora op de berg Sinaï herdenken. Dit feest wordt slechts gedurende één dag gehouden. De synagoge wordt met bloemen en groen versierd en in vele liberaal joodse gemeenten wordt op de vooravond -soms tot diep in de nacht- een *Tikoën leil Sjawoeot* oftewel een leeravond gehouden. Sjawoeot kent weinig symbolen, behalve het gebruik alleen melkspijzen te nuttigen. "Voor de Tora hebben we geen symbolen", zegt men. Men houdt zich dan alleen met de Tora en de joodse traditie bezig. Ook voor Sjawoeot geldt een werkverbod en brengt men de dag in grote lijnen door zoals de Sjabbat.

Soekot

Soekot, het loofhuttenfeest, wordt gedurende zeven dagen in acht genomen. Bij de synagoge wordt veelal een gemeenschappelijke soeka gebouwd, en vele liberale Joden bouwen ook hun eigen soeka thuis. Het feest herinnert aan de Goddelijke voorzienigheid tijdens de veertigjarige woestijntocht en verder door de geschiedenis heen.

Sjemini Atsèrèt/Simchat Tora

Aansluitend op Soekot volgt *Sjemini Atsèrèt/Simchat Tora*, de feestelijke afsluiting en het begin van de cyclus van het lezen van de Tora. *Sjemini Atsèrèt* wordt vaak beschouwd als de laatste dag van Soekot, maar in feite is het een separaat feest. De Nederlandse naam, "het Slotfeest", geeft aan dat het als afsluiting dient voor de geheel periode van feestdagen die met *Rosj Hasjana* zijn begonnen. Net zoals in Israel wordt dit feest maar één dag in acht genomen. Ongeveer duizend jaar geleden kwam de naam *Simchat Tora* in gebruik voor de tweede dag *Sjemini Atsèrèt*. In liberaal joodse kring worden derhalve beide namen gebruikt voor dezelfde dag. Op *Simchat Tora* wordt het einde van de Tora en het begin van de nieuwe cyclus voorgelezen door twee personen die daartoe speciaal zijn benoemd door de gemeente, de *Chatan Tora* en de *Chatan Berésjit*. In liberaal joodse kring worden deze *mitswot*, die gerekend worden tot de grootste van het joodse jaar, veelal ook aan vrouwen gegeven, de *Kallat Tora* en *Kallat Berésjit*.

Half-feesten

Er zijn nog een drietal joodse feestdagen waarbij geen zgn. werkverbod geldt, de half-feesten. Ten eerste is dat *Chanoeka*, waarbij we de overwinning van de Makkabeeën op de Hellenistische overheersing en de herinwijding van de Tempel in Jeruzalem vieren. Chanoeka wordt gedurende acht dagen gehouden en waarbij achtereenvolgens iedere dag een kaarsje extra wordt aangestoken in een speciale kandelaar,

chanoekia genoemd, tot er op de laatste dag acht kaarsjes branden. Dit herinnert ons aan het wonder dat de olie die nodig was om de luchter van de Tempel brandend te houden, hoewel het slechts genoeg was voor één dag, wel acht dagen bleef branden.

Het tweede feest is *Toe Bisjwat*; ook wel Nieuwjaar van de Bomen, is van origine een landbouwfeest in Israël maar op die dag worden vooral bomen geplant door de kinderen. Daar het bij ons op *Toe Bisjwat* nog winter is, hebben wij de gewoonte om op die dag veel vruchten uit Israël te eten. Vaak wordt er in onze synagogen, na afloop van de meest nabijgelegen vrijdagavonddienst, een feestelijke bijeenkomst gehouden, waarbij veel fruit wordt gegeten.

Dan hebben we ten derde nog *Poerim*, waarbij we herdenken hoe de joodse koningin Esther de Joden in Perzië heeft gered uit de handen van de vizier Haman, die hen wilde vernietigen. In sjoel wordt tijdens de avond- en ochtenddienst *Megillat Ester* gelezen. Dit is het boek uit *Tenach* waarin het verhaal van Ester staat beschreven. Telkens wanneer de naam van Haman wordt genoemd, maken de aanwezigen in sjoel heel veel lawaai. *Poerim* is een carnavalesk feest waarbij veel gekkigheid wordt uitgehaald en de kinderen, en vaak ook de volwassenen, zich verkleeden.

Simchat Tora, *Chanoeka* en *Poerim* worden zowel door volwassenen als kinderen uitbundig gevierd. De bijzondere kinderfeesten op deze dagen zijn zeer populair.

Tisja BeAv

Van de overige, nog niet genoemde bijzondere dagen, wordt alleen *Tisja BeAv* in acht genomen. Er worden op die dag geen huwelijken gesloten en geen feestelijkheden gearrangeerd. Enkele liberale gemeentes houden een speciale dienst op de dag zelf, of er wordt aan gerefereerd op de meest nabijgelegen *Sjabbat*. *Tisja BeAv* wordt wel als een treurdag beschouwd; niet alleen vanwege de verwoesting van de Tempel, maar vanwege de verscheidene rampen die het joodse volk in de loop van zijn geschiedenis hebben getroffen op deze datum. Het gaat er dan niet om "de Jood als het eeuwige slachtoffer" af te schilderen, maar er juist de nadruk op te leggen dat wij door ons godsvertrouwen en onze traditie een bijzondere veerkracht hebben om deze rampen te boven te komen. Wij herbouwen daardoor niet alleen ons leven als gemeenschap, maar willen ook verder gaan met onze opdracht tot *Tikoen Olam*: het werken aan de verbetering van onze wereld en die dichterbij de messiaanse verlossing te brengen.

Tisja BeAv herinnert ook aan het feit dat Israël en Jeruzalem nog geen volledige vrede kennen. Bovendien wijst het naar de wijze waarop

joodse gemeenschappen door onderlinge verdeeldheid en *sinat chinam*, "haat zonder reden" in het verleden intern zijn verzwakt en daardoor niet bestand zijn geweest tegen bedreigingen van buiten.

'Nieuwe' bijzondere dagen

Voor het eerst in zo'n tweeduizend jaar zijn er in de naoorlogse periode bijzondere dagen aan de joodse kalender toegevoegd. Jom Ha'atsmaoet, Israëls onafhankelijkheidsdag, wordt in liberale synagogen als een feestdag gehouden van hetzelfde type als *Chanoeka* en *Poerim*.

De andere datum die is toegevoegd, is *Jom Hasjoa* op 27 nisan. Dit is de dag waarop alle joodse gemeenschappen ter wereld de zes miljoen vermoorden tijdens de *Sjoa* herdenken. Op die dag worden herdenkingsdiensten of bijeenkomsten gehouden in de eigen synagogen of gezamenlijk met andere joodse organisaties, zoals bijvoorbeeld in de Hollandsche Schouwburg te Amsterdam. Zulke herdenkingsbijeenkomsten worden ook gehouden op 4 mei, al is dit de algemene Nederlandse herdenkingsdatum.

[Terug naar begin](#)

---

24. Wie is joods?

Binnen de Liberaal Joodse Gemeenten in Nederland, volgen wij de traditionele rabbijnse regels en de regels van het Europese *Bet Din*, dat Jood is degene die

a) is geboren uit een joodse moeder, of - als dit niet het geval is -

b) is opgenomen in het Jodendom, indien dit is gebeurd door een door het Europese *Bet Din* erkend *Bet Din* (rabbinaal rechtbank) in de plaats waar hij/zij woonachtig was ten tijde van de opname.

Tot de laatste groep worden ook jonge kinderen gerekend die geadopteerd zijn door joodse ouders en die zijn opgevoed onder toezicht van het rabbinaat. Deze kinderen horen hun wil joods te zijn te bevestigen voor het *Bet Din* bij de *Bar-* of *Bat Mitswa*-leeftijd. Jongens moeten dan ritueel worden besneden tenzij dit eerder is gebeurd. Zowel jongens als meisjes dienen in het *mikwè* te gaan.

[Terug naar begin](#)

---

25. Wat is de status van personen met een joodse vader en een niet-joodse moeder?

Mensen met een joodse vader, hebben vaak een sterke joodse binding en beschouwen zichzelf veelal als joods. Desondanks worden zij niet automatisch als joods aanvaard binnen de Liberaal Joodse Gemeenten. Als zij de volledige joodse status willen verkrijgen, zal deze via het *Bet Din* moeten worden bevestigd, meestal na een aan hun situatie aangepaste leerperiode. *Brit Mila* (rituele besnijdenis) voor mannen en onderdompeling in het *mikwè* voor zowel mannen als vrouwen behoren tot de vereisten. Kinderen die via hun vader "voorlopig" lid zijn van een van onze gemeenten, dienen vóór hun *Bar-* of *Bat Mitswa* hun joodse status te laten bevestigen door het *Bet Din*.

Personen met een joodse vader, tegenwoordig vaak genoemd "vaderjoden", vormen een bijzondere categorie. Hoewel zij niet automatisch als joods worden aanvaard, zijn zij wel van joodse afstamming. Zij hebben vaak een sterke joodse binding. Deze realiteit wordt door het liberale Jodendom gerespecteerd. Als "vaderjoden" de volledige joodse status willen verkrijgen, wordt van hen verlangd dat zij deze keuze van identiteit door het *Bet Din* formeel laten bevestigen.

Deze procedure kan een leerperiode vereisen, afhankelijk van de persoonlijke achtergrond. Er wordt altijd verlangd dat de persoon zijn/haar wens als Jood te leven aan het *Bet Din* duidelijk verklaart. Bovendien dienen mannen een *Brit Mila* (rituele besnijdenis) te ondergaan als dit niet eerder is gebeurd, en dienen zowel mannen als vrouwen in het *mikwè* te gaan.

De procedure is in dit opzicht gelijk aan die van niet-Joden die joods worden (uitkomen). Het verschil is dat de personen met een joodse vader in zekere zin een "recht van afstamming" kunnen doen gelden en daardoor meestal sneller en eenvoudiger toegang krijgen tot de vereiste procedure.

Jonge kinderen met een niet-joodse moeder, beneden de *Bar-* en *Bat Mitswa*-leeftijd kunnen worden ingeschreven in het ledenregister met de aantekening "voorlopig lid", op voorwaarde dat de joodse vader lid is van een Liberaal Joodse Gemeente. Hoewel dit geen *halachische* eis is, is dit een zichtbaar teken van hun betrokkenheid bij de joodse gemeenschap. Hierdoor wordt het ook mogelijk het gezin te volgen, en te observeren in welke mate het kind al dan niet een joodse opvoeding krijgt. Deze kinderen dienen eveneens hun wil joods te zijn te bevestigen voor het *Bet Din* bij de *Bar-* of *Bat Mitswa*-leeftijd. Als dit niet eerder is gebeurd in opdracht van het *Bet Din*, moeten jongens dan ook worden besneden en dienen zowel jongens als meisjes in het *mikwè* te gaan.

[Terug naar begin](#)

---

26. Gioer – wat is het beleid ten aanzien van opname van proselieten?

Het Jodendom staat in principe en in de praktijk open voor opname van **gérím** (proselieten). Door de kleine omvang van de joodse gemeenschap in Nederland is de opnamecapaciteit van potentiële **gérím** echter beperkt. Onze rabbijnen zijn genoodzaakt strikte normen te hanteren bij de beslissing over de toelating tot een periode van voorbereiding, die minimaal twee jaar duurt. Het *Bet Din* beslist uiteindelijk over de opname van de kandidaat in het Jodendom. Hierna is voor mannen een *Brit Mila* (rituele besnijdenis) en voor alle kandidaten onderdompeling in het *mikwè* vereist.

Het joodse standpunt over **gérím** in de geschiedenis

Door de eeuwen heen hebben joodse gemeenschappen veel **gérím** (proselieten) opgenomen. De houding jegens hen is echter altijd wisselend geweest. Een uitspraak in de Talmoed zegt dat "Israël werd verstrooid onder de volkeren met als enige doel veel **gérím** te winnen" (*Pes. 87b*), terwijl een andere uitspraak, aan het andere uiterste, luidt dat "proselieten even erg zijn voor Israël als schurft" (*Jev. 109b, Kid. 79b*). Onze wijzen in vroegere tijden citeerden vaak de woorden uit *Dewarim 10:18* dat "God houdt van de **gér** door hem brood en kleding te geven". Opname van niet-Joden in het Jodendom werd in het verleden vooral beperkt onder druk van de kerkelijke autoriteiten die dit verschijnsel met lede ogen aanzagen. De joodse gemeenschappen hebben in de regel het voorschrift gevolgd "houdt tegen met je linkerhand maar trek dichterbij met je rechterhand" (*Ruth Rabba II:16*).

Het joodse standpunt over **gérím** heden ten dage

Het liberale Jodendom in landen als de V.S. en Engeland staat beduidend meer open voor potentiële **gérím** dan in Nederland. De reden hiervoor is eerder sociologisch van aard dan religieus principieel. In Nederland is het aantal aanvragen verhoudingsgewijs aanmerkelijk hoger dan in deze landen. Een van de belangrijke aspecten van het "uitkomen" - zoals de procedure ook bekend staat - is de integratie in de joodse gemeente. Een gemeenschap kan slechts een beperkt aantal nieuwe leden met succes opnemen zonder dat het karakter van de gemeenschap te snel verandert.

In dit land keren er bovendien steeds mensen terug naar hun joodse wortels die - veelal als gevolg van de Sjoa - geen joodse opvoeding hebben gehad. Er zijn ook velen die een joodse vader en een niet-joodse moeder hebben die volledig deel wensen uit te maken van de joodse gemeenschap. Wij zien het als onze eerste verplichting om deze

laatste twee groepen te helpen in hun streven. Hierbij wordt geen rekening gehouden met de integratiecapaciteit van de gemeente. Dit betekent echter dat wij terughoudend moeten zijn ten opzichte van andere belangstellenden.

Het proces van gioer

Vorrang wordt gegeven aan hen die een joodse partner hebben, hoewel dit niet op zichzelf voldoende reden is om joods te (willen) worden. Als slechts één partner van een niet-joods stel joods wenst te worden, wordt hierop niet ingegaan, daar wij geen gemengde huwelijken willen helpen creëren.

De toelating tot de periode van voorbereiding, die minimaal twee jaar duurt, gebeurt door de landelijke rabbijnenvergadering, op voordracht van de rabbijn van de regio waarin de kandidaat woont. De voorbereiding vereist het kennis verwerven van de joodse religie, de Hebreeuwse taal, de *sidoer* (het gebedenboek), de joodse geschiedenis, de levenscyclus en de feestdagen. De mate waarin de verkregen kennis in de praktijk wordt gebracht en de mate van integratie in de joodse gemeenschap, zijn belangrijke factoren bij de uiteindelijke beslissing de kandidaat al dan niet op te nemen. De toelating wordt gedaan door een *Bet Din* van minimaal drie leden, in de regel drie rabbijnen; mannen moeten *Brit Mila* ondergaan; zowel mannen als vrouwen moeten zich in het *mikwè* onderdompelen.

Terug naar begin

---

27. Wat zijn de *Brit Mila* en de *Zèwèd Habat* (naamgeving voor pasgeboren meisjes)?

Ceremoniën rond de geboorte van een kind behoren van oudsher tot het Jodendom. Het liberale Jodendom houdt vast aan de bijzondere *mitswa* van de *Brit Mila* (rituele besnijdenis) die door de eeuwen heen bepalend is geweest voor de eenheid en identiteit van het joodse volk.

Daarnaast is bij ons de naamgevingsceremonie voor meisjes weer in ere hersteld. Wij noemen deze een *Zèwèd Habat* naar Sefardisch (Portugees-Joods) gebruik.

De *Brit Mila*

Ceremoniën rond de geboorte van een kind zijn zo oud als het Jodendom zelf. Het mysterie van de geboorte nodigt uit tot viering. De bijbehorende symbolen en rituelen helpen de ouders, familie en vrienden dit vreugdevolle gebeuren te plaatsen binnen de context van

de joodse traditie. Het liberale Jodendom houdt vast aan de bijzondere *mitswa* die door de eeuwen heen in alle joodse tradities van doorslaggevende betekenis werd geacht voor de eenheid en identiteit van het joodse volk. In de regel is de *mohél* een joodse chirurg of arts die hierin is gespecialiseerd. In bijzondere omstandigheden komt het voor dat een medicus de *mila* (besnijdenis) uitvoert terwijl de rabbijn de bijbehorende *berachot* uitspreekt. De *Brit Mila* vindt veelal thuis plaats, maar vaak ook in het synagogegebouw of in het ziekenhuis (zie de LJG-sidoer blz.556 en 560).

De Zèwèd Habat

Al een aantal jaren komen ook naamgevingsceremoniën voor meisjes weer terug. In de Portugees-Israëlitische traditie (zie sidoer van de PIG blz. 204) wordt dit gebruik een *Zèwèd Habat* genoemd. In onze kringen wordt ook wel eens gesproken van een *Brit Habat* of een *Simchat Bat*. Deze kan bestaan uit een *ali'ja* (oproep voor de Tora) van de ouders met het kind b.v. rond de 30e dag na de geboorte, waarbij onder andere een zegen voor het kind wordt uitgesproken (zie de LJG-sidoer blz.568). Vaker wordt een feestelijke bijeenkomst thuis gehouden, die in vele opzichten lijkt op die van de *Brit Mila*, maar waar andere teksten de naamgeving en de zegen omgeven (zie de LJG-sidoer blz.562). De rabbijnen zijn de ouders graag behulpzaam bij het samenstellen van zulke ceremoniën.

Terug naar begin

---

28. Wat gebeurt er bij een *Bar Mitswa* en de *Bat Mitswa*?

In de joodse traditie duiden de termen *Bar-* en *Bat Mitswa* de status van juridische meerderjarigheid aan. Deze begint voor jongens op hun 13e jaar en voor meisjes op hun 12e jaar. Sinds de Middeleeuwen kennen wij de religieuze ceremonie waarbij een jongen op zijn *Bar Mitswa* wordt opgeroepen om voor het eerst uit de *Tora* voor te lezen.. Vanuit het liberaal joodse uitgangspunt van de gelijke status van man en vrouw op religieus gebied vieren wij ook *Bat Mitswa* van een meisje op soortelijke wijze. (Zie ook het boekje voor bezoekers van de synagoge bij *Bar-* of *Bat Mitswa* op de webpagina van de [LJG Amsterdam](#)).

Wat de *Bar-* en *Bat Mitswa* inhouden

Strikt genomen duiden de termen *Bar Mitswa* en *Bat Mitswa* een juridisch begrip aan. In de joodse traditie worden jongens en meisjes meerderjarig bij het begin van de puberteit. Dit kan worden bepaald door het constateren van de eerste lichamelijke tekenen hiervan. Het is

echter goed gebruik geworden de leeftijd van 13 jaar voor jongens en 12 jaar voor meisjes aan te houden.

De term geeft aan dat de persoon een “zoon of dochter van de goddelijke opdracht” wordt, dat wilt zeggen een persoon die verantwoordelijkheid draagt voor zijn of haar eigen daden. In relatie tot de joodse gemeenschap betekent het dat de persoon de rechten en plichten van de gemeenschap op zich neemt.

De ceremonie in sjoel heeft geen “juridische” betekenis in de zin dat de ceremonie een verandering in de status van de jongen of het meisje teweegbrengt. De jongen krijgt immers de status van *Bar Mitswa* en het meisje dat van *Bat Mitswa* doordat zij deze leeftijd ervoor bereiken. Het is te vergelijken met het verkrijgen met het in het Nederlandse rechtsstelsel automatisch mondig worden met het bereiken van de achttienjarige leeftijd. De ceremonie kan derhalve plaatsvinden omdat de status van de jongere met de 12^e respectievelijk 13^e verjaardag is veranderd. Het is de eerste keer dat het “kind” in sjoel een *mitswa* kan vervullen als volwassen persoon.

Bar Mitswa

In de Middeleeuwen ontstond de gewoonte de aandacht te vestigen op deze verandering in status van jongens door hen op te roepen voor het voorlezen uit de *Tora* op de eerste maandag of donderdag of op de *Sjabbat* na de verjaardag. Hieruit groeide de religieuze ceremonie die wij nu kennen als de *Bar Mitswa*. In het algemene taalgebruik wordt nu nog wel een *Bar Mitswa* jongen “volwassen” op zijn 13^e verjaardag, maar wij beseffen goed dat in de moderne westerse maatschappij hij nog een kind is, zowel in maatschappelijk als in geestelijk en emotioneel opzicht. Deze viering markeert wel de overgang naar de puberteit met de vele veranderingen die dit met zich meebrengt, zowel voor de persoon zelf als in de relatie tot de ouders.

Bat Mitswa

De religieuze opvoeding van meisjes werd in de rabbijnse Middeleeuwen vrijwel geheel genegeerd. Een van de eerste taken die het liberale Jodendom ondernam in de negentiende eeuw was om hier verandering in te brengen. In de jaren negentientwintig werd voor het eerst in de VS een *Bat Mitswa* van een meisje gevierd. In Nederland werd ook onderkend dat de beperking van deze viering tot jongens in strijd is met het liberaal joodse uitgangspunt van de gelijke status voor man en vrouw op religieus gebied. In de meeste Liberaal Joodse Gemeenten vinden daarom nu de *Bat Mitswa*-viering plaats op Sjabbatochtend, op dezelfde wijze als de *Bar Mitswa*. In enkele gemeenten geeft men er de

voorkeur aan de viering te houden in een aangepaste ceremonie tijdens de vrijdagavonddienst.

Door een gedegen voorbereiding en een intense beleving van de ceremonie zelf, wordt deze viering door zowel jongens als meisjes en hun families ervaren als een versterking van hun joodse bewustzijn en betrokkenheid.

Terug naar begin

---

29. Hoe gaat het liberale Jodendom om met de huwelijkswetten die problemen veroorzaken?

Het liberale Jodendom volgt over het algemeen de traditionele joodse huwelijkswetten. Er zijn echter bepaalde wetten die vrouwen in een nadelige en kwetsbare positie plaatsen ten opzichte van hun echtgenoten. Het liberale Jodendom vindt dit onaanvaardbaar en heeft daarom veranderingen in wetgeving doorgevoerd zodat de joodse rechtspositie van vrouwen op gelijke voet met die van mannen komt te staan. Hierbij zijn oplossingen gevonden voor zwaarwegende problemen zoals die van de *agoena* (de "geketende" of "verlaten" vrouw) en de discriminatie van de zogenaamde *mamzér*.

Wij volgen over het algemeen de rabbijnse huwelijkswetten. Zo wordt b.v. alleen een huwelijk gesloten wanneer zowel de man als de vrouw joods is volgens de bij ons geldende regels. Homoseksuele huwelijken of andere, soortgelijke ceremoniën worden echter niet voltrokken (zie hoofdstuk 31).

Op enkele punten hebben wij wijzigingen aangebracht in de traditionele wetten, als onderdeel van ons streven de rechtspositie van joodse vrouwen te verbeteren en de problemen van de *agoena* (de "geketende" of "verlaten" vrouw) op te lossen. Sinds 1987 wordt bij het sluiten van een huwelijk naast de *ketoeba* (de joodse huwelijksacte) een *sjar tenaïm* (contract) gesloten, waarin de situaties omschreven onder a. en b. hierna, bij voorbaat worden ondervangen. Bij de andere punten volgen wij de oplossingen die zijn geaccepteerd in brede liberaal joodse kringen. De argumentatie is te uitvoerig om weer te geven in dit bestek; wij moeten volstaan met enkele hoofdpunten.

a. De persoon zonder get (religieus scheidingsdocument)

De rabbijnse wet verbiedt het hertrouwen van een vrouw tenzij zij van haar echtgenoot een get (joodse scheidingsacte) heeft ontvangen. Weigert de man haar een get te geven, kan zij nooit joods hertrouwen. Het liberale Bet Din heeft zich echter het recht

toegeëigend een get te geven als de weigering naar het oordeel van het Bet Din op onredelijke gronden berust, om zodoende een religieus hertrouwen mogelijk te maken. Weigert de vrouw haar medewerking op gronden die het Bet Din als onredelijk beschouwt, dan kan het Bet Din op dezelfde wijze handelen. Het Bet Din kan eveneens weigeren een religieus hertrouwen toe te staan op morele gronden, bijv. aan de hierboven genoemde weigerende partij.

b. De agoena (de “geketende” vrouw, die niet mag hertrouwen)

De rabbijnse wet verbiedt het hertrouwen van een vrouw wier man is verdwenen en van wie geen direct bewijs bestaat dat hij is overleden. Daarvoor is nodig dat zijn ontzielde lichaam is gezien door twee getuigen. Het liberale *Bet Din* accepteert een gerechtelijke doodindicatie, ook al zijn de bewijzen hiervoor slechts indirect.

c. De mamzér (de persoon die niet mag trouwen)

Een kind dat geboren wordt uit een verboden seksuele relatie, met name overspel of incest, wordt een *mamzér* genoemd. (N.B. dit betreft niet een kind van een ongehuwde moeder). Een *mamzér* mag alleen trouwen met een andere *mamzér*, hetgeen in de praktijk betekent dat een *mamzér* in het geheel niet joods kan trouwen. Krijgt een *mamzér* een kind met een andere jood, dan wordt dat kind eveneens een *mamzér*. Deze zwaar discriminerende wetgeving mag zinvol zijn geweest in Bijbelse tijd en in kleine, gesloten gemeenschappen daarna, maar in onze tijd is deze regel noch ethisch noch rationeel te verdedigen. Het liberale Jodendom heeft deze wetten buiten werking gesteld, zodat niemand op deze grond van trouwen wordt uitgesloten.

d. Jiboem en chalitsa (het zwagerhuwelijk)

Een kinderloze weduwe moet volgens de *Tora* hertrouwen met de broer van haar overleden man. Indertijd was dit een noodzakelijke sociale voorziening. Een weduwe kon niet erven van haar man, maar slechts haar kinderen. Als zij geen kinderen had, werd de broer van de overleden man de erfgenaam en daarom moest hij voor de weduwe zorgen. Weigerde hij aan deze verplichting te voldoen, dan moest hij een zogenaamde *chalitsa*-ceremonie ondergaan, die nogal vernederend kon zijn. Dit werd gedaan om hem onder druk te zetten alsnog met de weduwe te trouwen. Immers, zonder deze ceremonie was het haar verboden met een andere man te trouwen. Toen de weduwe in latere tijden erfrecht kreeg, werd het trouwen met de zwager door de rabbijnen verboden en werd de *chalitsa*-ceremonie verplicht gesteld. Het oorspronkelijke Bijbelse voorschrift had hierdoor zijn betekenis verloren. In de praktijk brengt de *chalitsa* vaak grote moeilijkheden met zich mee. Als de zwager niet kan worden gevonden of als deze weigert aan de ceremonie mee te werken of de gelegenheid misbruikt voor het plegen van chantage, kan de vrouw niet hertrouwen. Het liberale

Jodendom heeft de consequenties hieruit getrokken en het mogelijk gemaakt voor een kinderloze weduwe te hertrouwen zonder *chalitsa*.

e. De cohén

In orthodoxe kringen zijn speciale wetten van toepassing op de *cohanim*, de afstammelingen van Aharon, die in de Tempel te Jeruzalem de offers brachten. Het liberale Jodendom verwacht niet dat deze offerdienst opnieuw zal worden ingesteld, ook niet in een mogelijkerwijze herbouwde Tempel. Daarom beschouwen wij de speciale positie van de *cohén* als behorend tot onze geschiedenis. Als liberale gemeenten nu rekening houden met de status van de *cohén*, dan is dat slechts in symbolische zin en heeft dat geen gevolgen in de praktijk. Met betrekking tot het huwelijk betekent dit dat wij niet vasthouden aan de het voorschrift dat een *cohén* niet mag trouwen met een weduwe, een gescheiden vrouw of een vrouw die joods is geworden. Bovendien achten wij het onjuist dat door het verbod voor de *cohanim* te trouwen met vrouwen in deze situaties de indruk wordt gewekt dat er een 'smet' aan hen zou kleven. Verder kan een *cohén* gewoon een begraafplaats betreden en in aanraking komen met een overledene.

f. De periodes in het jaar waarop niet wordt getrouwd

Huwelijken kunnen worden voltrokken op alle dagen, met uitzondering van de *Sjabbat*, *Rosj Hasjana* en *Jom Kipoer* en de dagen ertussen, de *chagim* (de drie pelgrimsfeesten) en *Tisja BeAv*. Wij hebben geen principieel bezwaar tegen het sluiten van een huwelijk tijdens de perioden van het jaar die treurige associaties hebben met de joodse geschiedenis, maar geven er toch de voorkeur aan dit niet te doen onderwille van *kelal Jisraël*- het algemeen joods gevoel.

g. Het geven en ontvangen van een *get* (religieus scheidingsdocument)

Als een huwelijk eindigt in een scheiding dient ook het joodse huwelijk te worden beëindigd door middel van een *get* (joodse scheidingsakte). Het rabbinaat is te allen tijde bereid te helpen bemiddelen bij conflicten in het huwelijk en, na een burgerlijke scheiding, ook met het verlenen van een *get*.

[Terug naar begin](#)

---

30. Hoe verloopt een *choepa* (huwelijksplechtigheid)?

De joodse huwelijksplechtigheid dankt haar naam aan het baldakijn waaronder het huwelijk wordt voltrokken; de *choepa*. Vóór de eigenlijke *choepa* worden de *ketoeba* en de daarbij behorende *sjar tenaïm* door het bruidspaar en de getuigen getekend.

De plechtigheid zelf bestaat uit twee onderdelen. Het belangrijkste moment is wanneer de bruidegom onder het toezicht van de getuigen de ring overhandigt aan de bruid onder het uitspreken van de trouwformule.

Vóór de choepa

Het sluiten van het huwelijk kan zowel in de synagoge zelf gebeuren als op iedere andere geschikte plaats, binnen of buiten.

Voor het begin van de plechtigheid komen bruidegom en bruid met de naaste familie en de getuigen bij elkaar in een separate kamer. Daar wordt iets uit de joodse traditie geleerd en worden de *ketoeba* (de trouwacte) en de erbij horende *sjar tenaim* (het aanvullende contract) getekend. Hierbij zijn de handtekeningen vereist van minstens twee getuigen, joodse mannen ouder dan 13 jaar die geen familie van het bruidspaar zijn en die algemeen als betrouwbaar te boek staan. Daarnaast kunnen meerdere joodse mannen en vrouwen als getuigen tekenen.

De choepa

Het huwelijk zelf wordt gesloten onder een baldakijn, de *choepa*, die de ceremonie haar naam geeft (zie de *LJG-sidoer* blz.580).

Het eerste deel van de trouwplechtigheid was in het verleden de juridisch bindende verloving. Deze wordt voltrokken door het reciteren van de traditionele *berachot* (zegenspreuken) over de eerste beker wijn waaruit het bruidspaar drinkt.

Daarna plaatst de bruidegom in aanwezigheid van de getuigen de (gladde) trouwring aan de wijsvinger van de rechterhand van de bruid, waarbij hij de Hebreeuwse trouwformule uitspreekt: "Met deze ring ben jij geheiligd voor mij volgens de wet van Mosjè en Jisraël". Daarna kan de bruid eveneens een ring aan de vinger van haar bruidegom plaatsen met de woorden uit *Sjar Hasjirim* (het Lied der Lieder): "Ik ben van jou, mijn geliefde, zoals jij bent van mij." Het overhandigen van een voorwerp van waarde, gewoonlijk de ring en het uitspreken van de trouwformule, terwijl de getuigen dit observeren, vormen de kern en het bindende element van de plechtigheid.

De ketoeba

De *ketoeba* wordt voorgelezen in het Hebreeuws en in het Nederlands. De tekst van de liberale *ketoeba* verschilt van het traditionele document in twee opzichten.

Ten eerste wordt hier gemeld dat bruidegom en bruid met elkaar trouwen en gelijke, wederzijdse verplichtingen op zich nemen. In de oudere tekst is het slechts de bruidegom die actief is en die trouwt met de stilzwijgende bruid. De liberale *ketoeba* is een document waarin de bruid en de bruidegom hun verbondenheid openlijk verklaren en waarin zij beloven elkaar lief te hebben, elkaar te eren en onderhouden en elkaar trouw te zijn.

Ten tweede bevat onze *ketoeba* geen financiële afspraken tussen bruid en bruidegom, daar alle zulke zaken onder de burgerlijke wetgeving vallen. De speciale financiële arrangementen die betrekking hebben op de joodse wetgeving en die vooral bescherming bieden aan de vrouw, worden geregeld in de *sjar tenaim*.

De *Sjèwa berachot*

Het tweede deel van de trouwplechtigheid bestaat uit het reciteren van zeven zegenspreuken, de zogenaamde *Sjèwa berachot* waarna bruidegom en bruid uit de tweede beker wijn drinken. Deze *berachot* (zie de *LJG-sidoer* blz. 582) beschrijven de plaats van het huwelijk in Gods schepping. Het verbond tussen bruidegom en bruid is een afbeelding van het Verbond tussen God, het volk Israel en het land Israel.

Het nieuwe echtpaar wordt vervolgens gezegend met de priesterzegen.

Het stuk te trappen glas

Na de zegen trapt de bruidegom een glas stuk. Het glas symboliseert in de eerste plaats verwoest Jeruzalem: Israel dat nog geen werkelijke vrede kent. In overdrachtelijke zin staat het breken van het glas voor het niet volmaakt zijn van de schepping en het menselijke leven, en daarmee de noodzaak te werken aan de verbetering van de wereld. Zo blijft het noodzakelijk voor bruidegom en bruid aan hun relatie te werken; het huwelijk betekent het delen van zowel lief als leed.

[Terug naar begin](#)

---

31. Hoe wordt er gedacht over homoseksualiteit?

Het liberaal joodse denken over seksualiteit is gebaseerd op het traditionele ideaal van het huwelijk. Het is echter duidelijk dat niet iedereen in staat is in een heteroseksueel huwelijksverband te leven. Net zoals in andere bevolkingsgroepen, blijkt ook onder Joden een significante minderheid homoseksueel te zijn. Wij accepteren homoseksuele Joden als volstrekt gelijkwaardige leden van onze gemeenschap, met alle rechten en plichten die daaruit voortvloeien.

Seksualiteit in het algemeen

In vroeger tijden werd over een aantal aspecten van seksualiteit, variërend van masturbatie en geboortebeperving tot homoseksualiteit, meestal afkeurend gedacht. In onze dagen zijn het begrip en de tolerantie op seksueel gebied, mede onder invloed van wetenschappelijke inzichten en veranderde sociale en ethische opvattingen, sterk toegenomen.

Niet langer wordt van ieder heteroseksueel echtpaar primair verwacht of zelfs geëist dat zij een (liefst grote) kinderschaar voortbrengen. Huwelijken die, door welke oorzaak of om welke reden dan ook, kinderloos blijven, gelden tegenwoordig niet als minder waardevol of zelfs ongewenst. Een grotere variatie in huwelijksvormen en een meer persoonlijke beleving van wederzijdse liefde, erotiek en seksualiteit spreken nu eigenlijk vanzelf. Trouw, toewijding en vriendschap tussen partners krijgen nog meer dan vroeger het accent.

Homoseksualiteit

In het verleden, en nog steeds in sommige kringen, werd gedacht dat homoseksualiteit een ziekelijke afwijking was of eventueel een vrijwillige, afkeurenswaardige keuze. Naarmate de inzichten in de genetische opbouw en de psychologische ontwikkeling van de mens zijn toegenomen, is het begrip voor uiteenlopende seksuele preferenties gegroeid. Homoseksuele verbintenissen tussen "*consenting adults*", zeker als die tot uiting komen in stabiele relaties, worden in de huidige samenleving in toenemende mate volledig geaccepteerd. Dit geldt ook binnen de joodse gemeenschap.

Het liberale jodendom ziet homoseksualiteit niet als een zonde of als een vergrijp tegen de door God ingestelde natuurlijke orde. Homoseksuele handelingen worden, net zoals heteroseksuele, binnen een monogame en trouwe verhouding tussen verantwoordelijke volwassenen, niet als immoreel beschouwd.

Homoseksuele paren die in een vaste relatie zoals gehuwden leven, kunnen desgewenst als gezinseenheid lid worden van onze gemeenten. Zij worden op dezelfde wijze bejegend als gehuwden.

Wij betreuren de intense pijn die in het verleden homoseksuele mensen is aangedaan door een niet-begrijpende omgeving.

Huwelijksvoltrekkingen tussen homoseksuelen

De laatste jaren worden op rabbinaal niveau intensieve discussies gevoerd over de mogelijkheid ook voor homoseksuele paren huwelijken te sluiten in de vorm van hetzij een *choepa* hetzij een "*commitment ceremony*".

In maart 2000 besloot de Amerikaanse Reform *Central Conference of American Rabbis* dat het de bij haar aangesloten rabbijnen is toegestaan zulke ceremoniën te voltrekken. Dit gebeurde overigens al in de VS sinds enkele jaren door de meer radicale rabbijnen.

De huidige resolutie spreekt van het "inzegenen van homoseksuele relaties door toepasselijke ceremoniën". Zij vermijdt de specifieke termen "*choepa wekidoesjin*". Deze blijven vooralsnog gereserveerd voor heteroseksuele huwelijken.

Wie geïnteresseerd is in de discussies over de precieze betekenis van deze termen en over wat een "joods huwelijk" is, zij verwezen naar: <http://ccarnet.org/hs.html> en naar <http://ccarnet.org/cgi-bin/respdisp.pl>

In de VS worden "inzegegings-ceremoniën" voor homoseksuele partnerrelaties door een aantal rabbijnen nu voltrokken, maar er zijn ook velen die dat om hen moverende redenen (nog) niet willen doen. Beide houdingen worden door de centrale rabbijnenorganisatie gerespecteerd

In Engeland heeft de *Reform Assembly of Rabbis* in 1988, na een anderhalf jaar lange discussie met de leden van de gemeenten, uitgesproken dat de Assembly niet instemt met het sluiten van homoseksuele huwelijken, en evenmin met "*commitment ceremonies*". De laatsten zijn anders van karakter dan huwelijken met *choepa wekidoesjin*. Halachisch gezien, kunnen zij geen betekenis of gevolgen hebben o.a. omdat er vooralsnog geen procedures voor een **Get** zijn uitgewerkt en voor de status van eventuele kinderen zijn vastgesteld. Desondanks vindt men dat rabbijnen die zulke ceremoniën willen voltrekken, dat mogen doen op grond van hun eigen geweten en als deel van hun pastorale zorg.

Buiten de V.S. en incidenteel in Engeland, worden vooralsnog geen "homoseksuele huwelijken" gesloten, en geen "inzegegings-ceremoniën" van homoseksuele relaties voltrokken.

Conclusie

Wij vinden dat in onze gemeenten homoseksuelen in alle opzichten eenzelfde behandeling moeten krijgen als heteroseksuelen. De enige uitzondering hierop vormt het sluiten van homoseksuele huwelijken, respectievelijk het "inzegenen" van homoseksuele partnerrelaties. Het is denkbaar dat de standpunten hieromtrent zullen veranderen in de komende jaren, maar voorlopig zijn de discussie en het denken hierover nog in volle gang.

[Terug naar begin](#)

---

32. Hoe wordt er gedacht over euthanasie?

Het Jodendom legt grote nadruk op de onaantastbare waarde van het menselijk leven. Het liberale Jodendom volgt de joodse traditie door actieve euthanasie in principe af te wijzen. Wel pleit het voor meer aandacht voor deskundige pijnbestrijding en optimale terminale zorg. Het staat ambivalent tegenover passieve levensbeëindiging, zoals het nalaten van medisch handelen. Duidelijk is dat men geen maatregelen hoeft te nemen om het leven tot elke prijs zo lang mogelijk te rekken. In soms heel moeilijke twijfelgevallen ligt de uiteindelijke beslissing bij de direct betrokkenen, desgewenst bijgestaan door een (liberale) rabbijn.

Euthanasie wordt principieel afgewezen

De joodse traditie wijst euthanasie principieel af. Deze houding komt voort uit de nadruk die het Jodendom legt op de onaantastbare waarde van het menselijke leven in al zijn vormen. Andere afwegingen, zoals argumenten met betrekking tot de "kwaliteit" van het leven, worden beschouwd als niet ter zake doende. De beoordeling hiervan is immers altijd subjectief en niet objectief te toetsen.

***Pikoeach nèfèsj*– de waarde van het leven**

Als het gaat om het redden van een mensenleven moeten alle andere voorschriften opzij worden gezet. Het besef van het belang van het leven werd nog versterkt door de vele vervolgingen waar het joodse volk aan blootstond in de loop der geschiedenis. Als tegenwicht tegen de negatieve ervaringen werd het belang van het leven en de hoop op een betere toekomst in deze wereld geaccentueerd.

Pijnbestrijding, verdere behandeling stopzetten

De doelstelling van de geneeskunde is de patiënt te genezen. In de discussie rond het menselijke levenseinde betekent dit dat een medische handeling die geen uitzicht biedt op genezing, maar die alleen het lijden zal verlengen, mag worden stopgezet. Pijnbestrijding met pijnstillers die als neveneffect hebben dat het leven enigszins wordt bekort, wordt niet gezien als actieve levensbeëindiging. Meninge verschillen of kunstmatige toediening van voeding en vocht moeten worden beschouwd als een medische handeling of niet.

De conclusie in een leidende liberaal joodse rabbinale uitspraak luidt, dat al is het toegestaan voeding en vocht te verwijderen, het zeker een moreel twijfelachtige handelwijze lijkt terminale patiënten op deze wijze te doen sterven. De uiteindelijke beslissing laat men over aan overleg tussen artsen, de familie, de betrokken geestelijke en het geweten van de betrokkenen.

De principiële vraag is of het doden van patiënten door medici ooit wenselijk en toelaatbaar is. Het argument van de vrees voor het hellende vlak, is beslist niet overtrokken. Waar ligt de grens voor wie als volwaardig mens wordt beschouwd en wie bepaalt welk mens voldoende kwaliteit van leven heeft om te mogen blijven leven?

Begrip voor de wens van euthanasie

Pastoraal gezien kunnen wij in liberaal joodse kring begrip opbrengen voor stervende patiënten die een persoonlijke wens uiten voor actieve euthanasie. Wij zijn ons ook bewust van het lijden dat gepaard gaat met benauwdheid of verlamming, leidend tot, bijvoorbeeld, onvermogen tot slikken.

Uit vrees voor de groeiende aanvaarding van steeds eerder toegepaste euthanasie, en uit gebrek aan overtuigende redenen om de primaire waarde van het leven zelf op te geven, kiest het liberale Jodendom er echter voor vast te houden aan het principe van de afwijzing van actieve levensbeëindiging. Wel willen wij pleiten voor een verdere uitbreiding van terminale zorginstellingen waar deskundige pijnbestrijding en optimale terminale zorg kunnen worden geboden.

[Terug naar begin](#)

---

33. Hoe wordt er gedacht over orgaandonatie?

In principe staat de rabbijnse *halacha* transplantatie van organen toe. Het principe van *pikoeach nèfèsj* (dat het redden van een mensenleven belangrijker is dan alle andere *mitswot*) laat toe dat men de bestaande bezwaren opzij zet. Volgens hetzelfde principe is het ook aan een levende donor toegestaan één van zijn/haar organen af te staan, mits zijn/haar eigen leven of gezondheid daardoor niet in gevaar komt.

Organtransplantatie is toegestaan, mits aan bepaalde voorwaarden is voldaan.

In principe staat de rabbijnse *halacha* de transplantatie van organen toe. Mogelijke bezwaren hiertegen zijn drieledig. Er is een traditioneel verbod tegen het verminken van een al dan niet levend lichaam. Het is eveneens verboden voor levenden voordeel te trekken van een stoffelijk overschot. Technische problemen doen zich voor bij transplantaties zoals van het hart. Hier moet het orgaan worden verwijderd terwijl het nog werkt, om te kunnen worden gebruikt in de ontvanger. Dit is in strijd met de traditionele manier van het constateren van de dood van de donor, namelijk dat deze niet meer ademt en dat het hart niet meer pompt.

In de jaren '80 van de vorige eeuw zijn vrijwel alle joodse autoriteiten het erover eens geworden dat de dood is vast te stellen via het begrip "hersendood". Hiervoor zijn bepaalde criteria ontworpen, onder andere door het Israëliësch opperrabbinaat in samenwerking met leidende medici. Deze criteria komen vrijwel geheel overeen met de regels (protocollen) die in Nederlandse ziekenhuizen worden toegepast.

Een verdergaand bezwaar betreft de vrees voor misbruik door handel in organen die geschikt zijn voor transplantatie.

Het principe van *pikoeach nêfèsj*, dat het redden van een mensenleven belangrijker is dan alle andere *mitzwot*, laat toe dat men de boven genoemde bezwaren opzij zet. Hetzelfde principe staat tevens een levende donor toe een van zijn/haar niet-vitale organen af te staan. Voorwaarde hiervoor is echter dat de mogelijkheden een ander leven hiermee te redden beduidend groter moeten zijn dan het potentiële gevaar voor het leven of de gezondheid van de donor.

Het feit dat het is toegestaan organen af te staan, betekent niet dat het, joods gezien, een verplichting is dit te doen.

Gezien de schaarste aan geschikte organen is het wellicht aan te bevelen dat Joden zich hiervoor beschikbaar stellen en zich laten registreren als donor ofwel, als men bereid is organen af te staan, altijd een donorcodicil bij zich dragen. De familie moet hiervan wel op de hoogte zijn.

[Terug naar begin](#)

---

34. Hoe wordt er gedacht over sectie en het afstaan van een stoffelijk overschot aan de wetenschap?

Sectie is in de joodse traditie verboden. Op dit principe wordt slechts onder drie omstandigheden een uitzondering gemaakt.

Het afstaan van het lichaam is in strijd met de principes van de joodse traditie. Heeft echter een overledene als zijn/haar laatste wil vastgelegd dat zijn/haar lichaam moet worden afgestaan aan de wetenschap, dan dient deze wil te worden gerespecteerd.

Sectie is niet toegestaan, behalve als ...

Het traditionele verbod tegen het verminken van het lichaam en het respect voor het stoffelijk overschot, zijn de gronden voor het joodse verbod tegen sectie. Hierop wordt door ons alleen een uitzondering gemaakt in drie situaties:

- als de Officier van justitie dit eist;
- als de artsen verwachten en kunnen aantonen dat zij hieruit iets wezenlijks nieuws zullen leren, waardoor anderen die aan dezelfde of soortgelijke ziektes lijden, kunnen worden genezen;
- als er geen andere mogelijkheid bestaat om de doodsoorzaak vast te stellen en dit van overwegend belang is.

In twijfelgevallen is het raadzaam overleg te plegen met een van de rabbijnen.

Het lichaam niet afstaan aan de wetenschap

Wij staan in de lijn van de joodse traditie die het afstaan van het stoffelijk overschot aan de wetenschap verbiedt. Waar een overledene dit desondanks als zijn/haar laatste wil heeft vastgelegd, dient deze wil te worden gerespecteerd, mits de nabestaanden ervan overtuigd zijn dat het lichaam met respect zal worden behandeld en dat de overblijfselen, na het onderzoek, zullen worden begraven of gecremeerd.

Terug naar begin

---

35. Wat zijn de gebruiken rond overlijden, begrafenis en rouw?

De Stichting "Gan Hasjalom" die de begraafplaats van dezelfde naam beheert, heeft een boek uitgegeven waarin alle gebruiken rond ziekte, overlijden, begrafenis en rouw beschreven staan. Dit boek, *Beartsot hachajim* - "In het land der levenden", is te verkrijgen via het secretariaat van de Liberaal Joodse Gemeente, e-mail rabbinaat@ljjg.nl. In dit boek wordt tevens informatie gegeven die relevant is voor de begraafplaats Beth Hachajim van LJJG Den Haag en LJJG Rotterdam.

Wat te doen in geval van een overlijden

In dringende situaties neemt men bij voorkeur contact op met de plaatselijke rabbijn(en) (zie blz. 1). Bij de grotere gemeenten worden buiten kantooruren door een antwoordapparaat telefoonnummers opgegeven waar men meteen in contact kan komen met personen die de betrokkenen kunnen bijstaan. Dit is des te meer aan te bevelen daar joodse begrafenissen zo spoedig mogelijk na het overlijden worden voltrokken, meestal binnen 48 uur.

Het is aan te bevelen contact te zoeken met de plaatselijke Liberaal Joodse gemeente alvorens enige opdrachten te verstrekken aan een

begrafenisondernemer. Men laat dit **niet** over aan een arts, het ziekenhuispersoneel of vrienden.

Contact al vóór het overlijden

Indien de stervende of de familie dit wenst, kan iemand van de joodse gemeente de familie bijstaan tijdens het stervensproces van een geliefde en helpen bij het zeggen van *sjeimes* (de gebruikelijke laatste woorden bij het sterven).

De lewaje (begrafenis) en wat daaraan voorafgaat.

De overledene wordt gewassen, gekleed en in een kist gelegd door de *chewra kadisja* (begrafenisvereniging) van de gemeente. De familie kan aanwezig zijn bij het sluiten van de kist. De begrafenis wordt als regel geleid door één van de rabbijnen; de *hesped* (woorden ter herinnering en afscheid) kan worden uitgesproken door de voorganger en/of door een familielid en/of goede bekende. De kist wordt bij voorkeur gedragen door familieleden. Nadat de kist in het graf is neergelaten, wordt door alle aanwezigen drie scheppen aarde erop gelegd. Na het sluiten van het graf en het uitspreken van het *El malé rachamim*, het gebed voor de zielerust, wordt *kaddisj* gezegd door de naaste familieleden.

De rouwgebruiken

De familie wordt aanbevolen de traditionele joodse rouwgebruiken in acht te nemen, desnoods in enigszins aangepaste vorm. Dit betreft het *sjiwe-zitten*: gedurende één week thuisblijven terwijl vrienden en mensen in de omgeving de familie zo veel mogelijk opvangt en over de overledene praten. In deze periode kan men geregeld diensten houden thuis, met speciale herdenkingsgebeden en het zeggen van *kaddisj*. Tijdens deze week wordt ook een speciale lamp of licht constant brandend gehouden; sommigen laten deze lamp de volle elf maanden van het *kaddisj*-zeggen branden.

De joodse naam van de overledene wordt genoemd bij het gezamenlijke *kaddisj*-zeggen in de synagoge, tenminste de eerste vier weken na de begrafenis. Indien de familie regelmatig blijft komen om *kaddisj* te zeggen, wordt de naam gedurende elf maanden genoemd. Daarna kunnen de nabestaanden jaarlijks een aankondiging krijgen van de "jaartijd-datum" (de joodse datum van de sterfdag) en kan de naam worden genoemd tijdens de dichtstbijzijnde vrijdagavonddienst.

Een *matsewa* (gedenksteen) hoort op het graf te worden geplaatst binnen een jaar na de begrafenis. Deze kan worden onthuld in een speciale herdenkingsceremonie.

36. Hoe wordt er gedacht over crematie?

Hoewel in de *halacha* géén uitgesproken verbod tegen crematie voorkomt, bestaan er in de joodse traditie grote weerstanden tegen. Ook bij het liberale Jodendom gaat de voorkeur sterk uit naar begraven in de aarde. Als crematie echter de nadrukkelijke wens van een overledene was, werkt in de meeste Liberaal Joodse Gemeenten in Nederland de plaatselijke *chewra kadisja* mee aan het verzorgen daarvan. Het wordt de nabestaanden aangeraden de as te laten bijzetten in een urnengraf op de begraafplaats Gan Hasjalom te Hoofddorp.

Is crematie in de joodse traditie toegestaan?

In de joodse traditie zijn er sterke weerstanden tegen crematie. Desondanks is het belangrijk te beseffen dat er in de *halacha* géén uitgesproken verbod tegen crematie voorkomt. In de talmoedische periode bestond het gebruik versnelde ontbinding te bewerkstelligen door het stoffelijk overschot in een put met ongebluste kalk te leggen. De botten werden daarna eruit gehaald en in ondergrondse kamers in kleine kisten (*ossuaria*) gedeponereerd. Dit is nog te zien op de oude begraafplaatsen in Sanhedria in Jeruzalem en in Bet Shearim .

Is crematie bij het liberale Jodendom mogelijk?

Het liberale Jodendom geeft sterk de voorkeur aan het begraven in de aarde. Het komt echter voor dat iemand om zwaarwegende redenen ervoor kiest te worden gecremeerd. In dat geval wordt de wil van de overledene gerespecteerd en werkt in de meeste Liberaal Joodse Gemeenten in Nederland de plaatselijke *chewra kadisja* (begrafenisvereniging) mee aan het verzorgen van een crematie.

Als dit, om welke reden ook, plaatselijk niet mogelijk is, kan men zich wenden tot de Liberaal Joodse Gemeente Amsterdam. Voor adressen en telefoonnummers zie [deze website](#) inlichtingen via e-mail op rabbijnen@ljg.nl of tot Stichting Gan Hasjalom, e-mail 3schloss@xs4all.nl

Alle liberaal joodse rabbijnen zijn bereid aan crematies hun medewerking te verlenen.

Hoe verloopt een crematie?

Voor een crematie gelden dezelfde regels als bij een begrafenis. Een voorwaarde is echter dat er in het crematorium geen muziek wordt

gespeeld. Er wordt daar een verkorte vorm van het begrafenisritueel voorgedragen door de rabbijn, eventueel met medewerking van de chazzan.

Verder wordt als voorwaarde gesteld dat de kist daalt. Nadat de kist uit het zicht is verdwenen, wordt *kaddisj* gezegd.

Het wordt de nabestaanden sterk aangeraden de as te laten bijzetten in een urnengraf op de begraafplaats Gan Hasjalom te Hoofddorp.

[Terug naar begin](#)

---

37. Hoe kan ik lid worden van een Liberaal Joodse Gemeente?

Het lidmaatschap staat open voor alle joodse mannen en vrouwen. De aanmelding gebeurt via het formulier dat via het secretariaat van de plaatselijke gemeente kan worden opgevraagd. Hierop volgt een kennismakingsgesprek met één van de rabbijnen en eventueel met één van de bestuursleden.

De contributie bedraagt een vast percentage van het belastbare inkomen.

Het bedrag is, net als donaties en giften aan de joodse gemeente, fiscaal aftrekbaar.

Voor studenten, jongeren die net aan hun loopbaan beginnen en voor degenen die financieel minder draagkrachtig zijn, zijn er bijzondere regelingen.

Wij hopen dat alle leden actief zullen zijn in de gemeente of elders in de joodse gemeenschap. Op verzoek willen de rabbijnen en/of het bestuur hierbij graag adviserend optreden. Naast de vele commissies en besturen binnen de gemeenten, zijn er ook een aantal aanverwante organisaties:

- de Vrouwengroep van de plaatselijke LJG;
- de Federatie van Liberaal Joodse Vrouwen in Nederland (onderdeel van NCJW, Netherlands Council of Jewish Women, de Nederlandse afdeling van de ICJW, the International Council of Jewish Women);
- ARZA-Nederland (onderdeel van de Federatie Nederlandse Zionisten en van Arzenu, de liberaal joodse zionistische wereldorganisatie).

38. Waar kan ik meer leren?

Redenen om te leren.

Er zijn in Nederland tal van mogelijkheden zich te verdiepen in joodse onderwerpen.

In alle Liberaal Joodse Gemeenten wordt veel aandacht besteed aan de joodse lessen voor de kinderen. Veel ouders beseffen dat kinderen het meeste leren van wat zij thuis zien en meemaken. Velen zien in dat het voor hen zelf als volwassenen niet goed mogelijk is een vol joods leven te leiden op basis van kennis die is opgedaan op de leeftijd van de lagere school. Anderen ontdekken pas laat dat zij joods zijn en voelen dan de behoefte om de leemtes in hun joodse kennis en achtergrond in te vullen.

Waar kan men cursussen volgen?

Er wordt steeds meer aandacht besteed aan het onderwijs aan volwassenen. In alle Liberaal Joodse gemeenten worden cursussen aangeboden.

Kort geleden is een Joods Educatief Centrum opgericht, dat onder de naam "Crescas" landelijk laagdrempelige cursussen voor alle joodse gezindten aanbiedt. Binnen afzienbare tijd zullen ook vervolgcursussen en cursussen op hoog niveau worden aangeboden.

Professionele opleidingen tot rabbijn, chazzan, of tot een Master of Jewish Education worden aangeboden in Engeland, in Israel en in de Verenigde Staten. Voor geschikte kandidaten zijn studiebeurzen beschikbaar. Inlichtingen zijn te krijgen via de rabbijnen of direct via een aantal van de instituten zelf:

[Leo Baeck College](#)

[Hebrew Union College](#)

[Jewish Theological Seminar](#)

In Jeruzalem bestaat ook een liberale [jesjiwa](#) waar men cursussen kan volgen van kortere en langere duur.

